

Forholdet mellom strafferammer og utmålt straff innen voldtekt

Universitetet i Oslo
Det juridiske fakultet

Kandidatnummer: 541
Leveringsfrist: 25.04.12

Til sammen 17 458 ord

18.04.2012

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Kilder og metode	2
1.2	Den videre disposisjon	3
<u>2</u>	<u>VOLDTEKT</u>	<u>4</u>
2.1	Generelt	4
2.2	Definisjoner og forklaringer	4
<u>3</u>	<u>FØR LOVENDRINGEN I 2000</u>	<u>6</u>
3.1	Generelt	6
<u>4</u>	<u>LOVENDRINGEN I 2000</u>	<u>8</u>
4.1	Generelt	8
4.2	Hvilke endringer som ble foretatt	9
<u>5</u>	<u>HVORDAN FORHOLDER DOMSTOLENE SEG TIL LOVENDRINGEN I 2000</u>	<u>11</u>
5.1	Generelt	11
5.2	Dommer fra år 2000-2002	12
5.3	Dommer fra år 2002-2003	14
5.4	Dommer fra år 2003-2006	23
5.5	Dommer fra år 2006-2010	26
<u>6</u>	<u>LOVENDRINGEN I 2010</u>	<u>31</u>

6.1	Generelt	31
6.2	Hvilke endringer som ble foretatt	35
<u>7</u>	<u>HVORDAN FORHOLDER DOMSTOLENE SEG TIL LOVENDRINGEN I 2010</u>	<u>37</u>
7.1	Generelt	37
7.2	Forhold inntruffet før lovendringen trådte i kraft	37
7.3	Forhold inntruffet etter lovendringen trådte i kraft	39
7.3.1	Er rettstilstanden blitt stabil?	41
<u>8</u>	<u>STRAFFENIVÅET I § 192</u>	<u>46</u>
8.1	Generelt	46
8.2	Voldtekt til samleie	46
8.3	Voldtekt til samleie/ seksuell omgang begått av mindreårige	48
8.4	Grovt uaktsom voldtekt	48
8.5	Voldtekt til seksuell omgang	49
<u>9</u>	<u>OPPSUMMERING AV LOVGIVNINGEN OG RETTSTILSTANDEN</u>	<u>50</u>
9.1	 Lovgivningen og lovgivningspolitikken	50
9.2	 Rettstilstanden	51
<u>10</u>	<u>LISTER OVER TABELLER OG FIGURER M V</u>	<u>A</u>

1 Innledning

I denne oppgaven er hovedproblemstillingen forholdet mellom strafferammer og utmålt straff innen voldtekt. Som vi skal se har det på dette rettsfelt foregått flere endringer de siste årene, både innen lovgivning og rettspraksis. På denne bakgrunn vil det bli undersøkt hvilken rolle lovgiver har spilt i lovgivningsprosessen. I tillegg skal vi studere hvordan lovgivningspolitikken har utviklet seg. Rettere sagt, om den har forandret seg i denne prosessen.

Vi skal også undersøke i hvilken grad domstolene retter seg etter lovgivers vilje, og om det har blitt et større samspill mellom disse to aktørene.

Da hovedfokuset er voldtekt, vil kun § 192 i Straffeloven av 1902 bli behandlet. Dette er hovedbestemmelsen for voldtekt og er av den grunn mest sentral å undersøke.

Problemstillingens samfunnsaktualitet gjør den til et interessant tema å behandle. Det har vært rettet mye oppmerksomhet rundt seksualforbrytelser den siste tiden, mye ved hjelp av medias rettede søkelys mot dette samfunnsproblemet. Særlig har fokuset vært rettet mot overfallsvoldtekte, men som vi skal se utgjør denne type voldtekt en liten del av det samlede antall voldtektsforbrytelser som kommer opp for domstolene.

Samfunnets syn på voldtekt og dens straffverdighet har endret seg. Lovgiver betegner voldtekt som «en sammensatt forbrytelse som angriper flere sider av den personlige frihet og integritet.»¹ Endringen i synet på straffverdigheten ser man også ved at voldtektsbestemmelsen til stadighet har blitt utvidet til å omfatte tilfeller som tidligere ikke var kriminalisert og tilfeller som tidligere var regulert i andre straffebestemmelser. Dette økte fokuset har ført til kritikk fra flere hold. Kritikken har vært rettet mot straffenivået for denne type forbrytelser idet det hevdes at dette er for lavt. Dette har igjen ledet til stadig hyppigere lovendringer, jf. punkt 3, 4 og 6. For å bøte på denne problematikken har lovgiver vist en mer aktiv rolle i sin lovgivningspolitikk, jf. punkt 3, 4, 6 og 9. Man ser blant annet at det er gitt flere veiledende uttalelser til domstolene

¹ NOU 1997:23 punkt 4.4.1 andre avsnitt

gjennom forarbeidene hva angår utøvelsen av strafferammene, og tidligere rettsavgjørelser har blitt kritisert på grunn av lav straff, jf. punkt 4 og 6 i oppgaven. Denne mer aktive rollen hos lovgiver har ført til en omveltning i straffeutmålingen hos domstolene og er på mange måter et brudd med den naturlige utvikling av straffenivået som vanligvis skjer gjennom domstolenes virke. Temaet er derfor også interessant sett i forhold til samspillet mellom lovgiver og domstoler på dette området.

1.1 Kilder og metode

Som nevnt ovenfor er det temaet som skal behandles meget samfunnsaktuelt. Likevel finnes det lite litteratur på dette området. Oppgaven er derfor i hovedsak bygget opp ved hjelp av forarbeidene til de lovendringer som kom i år 2000 og år 2010, samt Høyesterettsavgjørelser fra denne perioden. Dette er to rettskilder som blir tillagt stor vekt i norsk rett, og har en viktig betydning på seksuallovbruddenes område.

Forarbeider, både til lover og lovendringer, er en sentral rettskilde i norsk rett. Hvor mye forarbeidene vektlegges, avhenger av hva som utredes hvem lovgivers synspunkter. I denne oppgaven er det hentet forarbeider der formålet og meningen med voldtektsbestemmelsen i § 192 er blitt utredet. Slike uttalelser tillegges vekt både av domstoler og andre forvaltningsorganer for å vise lojalitet overfor lovgiver, og dermed bidra til å styrke demokratiet. Hvor stor vekt domstolene tillegger forarbeidene avhenger blant annet av forarbeidenes alder og hvem de skriver seg fra. I og med at det i denne oppgaven er benyttet forarbeider av en nyere dato og det i hovedsak er departementsuttalelser, vil de spille stor vekt ved en lovtolkning.² Dette vil vi også se når domsmaterialet blir gjennomgått.

Forarbeidene er benyttet for å vise lovgivers, og dermed samfunnets, syn på strafferammene og det eksisterende straffenivået innen voldtekt. De er også benyttet for å vise hvilke områder innen seksualforbrytelsene det rettes størst fokus på fra lovgiversiden, og hvordan dette kan gjennomføres av domstolene i deres virksomhet.

² Eckhoff (2001) kapittel 3

Rettspraksis er også en meget sentral rettskilde i norsk rett, og er en rettsskapende virksomhet. Dommer, særlig Høyesterettsdommer, uttrykker hvordan rettstilstanden til enhver tid er. I denne oppgaven er det lovgivende og dømmende makt som blir presentert, og begge disse statsmakter benytter rettsavgjørelser som rettskilder. Det er ofte et samspill mellom lover, forarbeider og dommer, idet det må tas hensyn til disse faktorene når det tas stilling til hva som er rett.³ Dette vil vise seg denne oppgaven. Rettspraksis er benyttet for å vise hvordan domstolene forholder seg til lovgivers uttalelser og motiver. Høyesterettsdommene som vil bli behandlet er hentet fra tiden rundt lovendringene, jf. ovenfor i første avsnitt. Dommene blir benyttet for å belyse om det har vært en utvikling i straffnivået på dette rettsområdet og hvordan dette i så fall har foregått. Det vil også bli fokusert noe på domstolenes selvstendige utvikling av straffnivået før lovendringene trådte i kraft.

Rettspraksis og forarbeidene vil underveis bli sammenlignet for å se samspillet mellom lovgivende og dømmende makt, og hvordan dette har utviklet seg.

1.2 Den videre disposisjon

Innledningsvis i oppgaven vil det bli sagt noe om hva som karakteriseres som voldtekt. Videre vil problematikken knyttet til denne formen for forbrytelsen bli drøftet. Da særlig med tanke på det lave straffnivået som har eksistert på dette rettsfeltet.

I punkt 3 vil det bli sagt noe om hvordan rettstilstanden var før lovgivningsarbeidet i 2000 og 2010 ble gjennomført.

Videre går vi, i punkt 4, over på hvilke endringer som ble gjort i 2000 og begrunnelsen for disse. Deretter vil Høyesterettsdommer fra denne tiden vil så bli behandlet i punkt 5. Dette gjøres for å se om motivene ved lovendringen blir fulgt av domstolene og hvordan straffnivået i praksis reflekterer strafferammene.

Etter dette blir lovendringen i 2010 gjennomgått, etterfulgt av flere høyesterettsdommer i punkt 6 og 7. Dette gjøres med samme siktemål som i punkt 4 og 5.

³ Eckhoff (2001) kapittel 7 og 8

I punkt 8 blir det gitt en oversikt over det generelle straffenivået som foreligger i dag. Avslutningsvis følger en oppsummering av lovgivningspolitikken og rettstilstanden i punkt 9.

2 Voldtekt

2.1 Generelt

I dette kapittelet vil det defineres en del begreper som er sentrale når man snakker om seksualforbrytelser. Dette gjøres for at man skal få en oversikt over hvilken betydning enkelte ord og uttrykk har i et juridisk perspektiv. En slik gjennomgang vil også gjøre det enklere å forstå forarbeidene og rettsmaterialet i den senere fremstilling. Videre vil det bli redegjort for hvilken beskyttelseskategori i straffelovgivningen lovgiver anser voldtekt for å falle innunder. Noen av grunnene til den hyppige lovendringspolitikken, samt voldtektsofrenes rettsstilling, vil også bli berørt.

2.2 Definisjoner og forklaringer

Voldtekt er en velkjent forbrytelse i vårt samfunn og kan defineres slik: «Voldtekt er først og fremst ved ulike virkemidler å tiltvinge seg seksuell omgang med den personen som er utsatt for tvangen.»⁴ Det har vært en del lovendringer når det gjelder sedelighetsforbrytelser, og da særlig av voldtektsbestemmelsen i § 192, de siste årene. Mye av grunnen til samfunnets endrede syn⁵ på seksualforbrytelser er blant annet at det er blitt forsket mer på hvilke skadevirkninger en voldtekt kan ha og som regel vil føre med seg, både av psykisk og fysisk art.⁶ Selv om skadevirkninger vanligvis er innebygget i selve strafferammen, viser rettspraksis at dette likevel kan komme som et skjerpene moment i særlige tilfeller.⁷ Videre er, mye ved hjelp av media og det faktum

⁴ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.112 punkt 16.1.1 andre avsnitt

⁵ Jf. punkt 1 andre avsnitt

⁶ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.18 tredje avsnitt

⁷ Rt 2010 124 avsnitt 21

at domstolene legger fornærmedes forklaring til grunn, blitt større fokus på den fornærmede i voldtektssaken.⁸

Som man vil se i det rettsstoffet som er gjennomgått nedenfor, blir de tiltalte domfelt for voldtekt i alle sakene. Dette indikerer at flere ofre blir trodd, noe som igjen vil føre til at det blir lettere for voldtekts ofre å anmelde overgrep. De stadige lovendringene og straffskjerpelsene innen dette felt fører også til en økt tiltro til rettssystemet. Dette ser man ved at det de siste 5-10 årene er anmeldt et mye større antall voldtekter enn tidligere.⁹ Likevel er det antagelig fortsatt mange mørketall.

En annen grunn til den hyppige lovendringspolitikken er at lovgiver mener domstolenes gradvise økning av strafferammene går altfor sakte, og at det i de fleste voldtektssaker blir idømt for milde straffer. Det har blant annet blitt hevdet at domstolene ikke følger den alminnelige rettsfølelse som er hos folk når det gjelder straffeutmåling innen voldtekt.¹⁰ Ved den siste lovendring, som ble gjort i 2010, viser lovgiver til en deling i tre ulike nivåer i straffelovgivningen. Det øverste nivået er det mest beskyttelsesverdige, og under dette faller den alminnelige samfunnsorden og enkeltpersoners liv. Lovgiver gir uttrykk for at voldtekt faller innunder dette nivået, idet denne type forbrytelse er et såpass stort inngrep i den enkelte persons integritet, både fysisk, psykisk og seksuelt.¹¹

Det er viktig å merke seg at man skiller mellom voldtekt til samleie og voldtekt til seksuell omgang. Samleie blir definert som «når det mannlige kjønnslem helt eller delvis føres inn i den indre del av kvinnens kjønnsorgan- vagina. Det er ikke nok at det mannlige kjønnslem er ført inn i skjedeåpningen- vulva.»¹² Samleiebegrepet omfatter også analt samleie (innføring av penis i endetarmsåpning), samt innføring av penis i munn og innføring av gjenstand i vagina eller i endetarmsåpning.¹³ Seksuell omgang

⁸ Rt 2006 828 avsnitt 7 og Rt 2010 1595 avsnitt 7

⁹ Dagbladet.no 07.07.2011

¹⁰ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.39 punkt 4.6.4 første avsnitt

¹¹ Prop.97 L (2009-2010)

¹² Rt 1988 1207

¹³ Straffeloven av 1902 § 206

fanger opp seksuelle tilnærmelser som faller utenfor samleie begrepet. Dette skillet er viktig idet strafferammene blir høyere ved et fullbyrdet samleie. Dette ser man blant annet ved at minstestrafen i § 192 kommer til anvendelse.

En annen utvikling som har skjedd i forhold til voldtektsbestemmelsen, er at lovgiver de senere år har begynt å sammenligne strafferammene med andre grove forbrytelser, som grovt ran og andre samfunnsskadelige forbrytelser.¹⁴ Dette har ført til at strafferammene har økt, både når det gjelder minstestraft og maksimumsstraff. Dette er gjort for å bedre «reflektere alvorligheten av lovbruddet (forholdsmessighetsvurderingen) og for å samsvare bedre med straffenivået for andre typer straffebestemmelser som beskytter den enkeltes fysiske integritet (ekvivalensvurderingen).»¹⁵

Avslutningsvis er det også verdt å nevne at medvirkning til voldtekt er straffbart. Dette står ikke eksplisitt i selve voldtektsbestemmelsen, men kommer frem av § 205 og gjelder for hele sedelighetskapittelet.

3 Før lovendringen i 2000

3.1 Generelt

Vi skal nå se på rettstilstanden på seksualforbrytelsenes område før lovendringen av 2000 ble iverksatt. Dette gjøres for å bedre forstå bakgrunnen for lovendringen og det videre lovgivningsarbeidet innen voldtekt.

Det store revisjonsarbeidet med sedelighetskapittelet i straffelovgivningen, og da særlig voldtektsbestemmelsen i § 192, skjøt fart allerede i 1997. Bestemmelsen ble utformet for nærmere 100 år siden, med unntak av noen endringer underveis, og var preget av dette.¹⁶ Lovgiver ønsket av den grunn en grundig bearbeidelse.¹⁷ Det ble påpekt at

¹⁴ Prop.97 L (2009-2010) s.17 og 18

¹⁵ Prop.97 L (2009-2010) s.19 sjette avsnitt

¹⁶ NOU 1997:23 kapittel 1.2

rettsoppfatningen nå til dags var forandret og at frivillighetsaspektet ved et seksuelt samvær mer tydelig måtte komme frem i bestemmelsen.¹⁸ Det er jo nettopp motstykket til frivillighet voldtektsbestemmelsen tar sikte på å ramme, nemlig voldsbruk og tvang. I dette lovgivningsarbeidet ble det også for første gang fremmet forslag om å kriminalisere grovt uaktsom voldtekt. Dette ble fort avfeid av utvalget som var satt til dette arbeidet, Seksuallovbruddsutvalget, da de mente at uaktsomhet i voldtektssammenheng var utenkelig.¹⁹

Videre ble det gjort en del endring av ord og uttrykk. Det var et ønske om å få en mer «språklig konsekvens og sammenheng»²⁰ i bestemmelsene. Blant annet ble det foreslått at uttrykket «utuktig» erstattes med uttrykket «seksuell». Dette er et mer dagligdags ord folk lettere kan relatere seg til, samtidig som det fremdeles beholder det samme meningsinnhold.²¹ Denne språklige endringen ble dog ikke gjennomført før ved lovendringen i 2000, se nedenfor i punkt 4.2.

At straffenivået er for lavt var en felles oppfatning ved dette arbeidet. Likevel var det reservasjoner mot å heve både rammen for minstestraft og maksimumsstraff. Det ble påpekt at strafferammene er nokså vide og kan utnyttes mer effektivt. Dette vil i seg selv bidra til en økning av utmåling av straff istedenfor å sette høyere strafferammer. Betenkelighetene som reiser seg ved å øke strafferammene vil være domstolenes utøvelse av bestemmelsen. Der domstolen ikke finner det rimelig å idømme minstestraft dersom denne blir for høy, ble det påpekt at domstolen kan føle seg tvunget til å frifinne eller benytte et annet og mildere straffalternativ enn voldtektsbestemmelsen.²²

Ser man på dommene de siste årene før denne revisjonen ble gjort og den straff som ble utmålt, ser man at straffenivået ligger i det nedre sjikt av strafferammen. I gjennomsnitt

¹⁷ NOU 1997:23 kapittel 1.1. nest siste avsnitt

¹⁸ NOU 1997:23 kapittel 1.2

¹⁹ NOU 1997:23 kapittel 4.4.4.1

²⁰ NOU 1997:23 kapittel 3.3.2 første avsnitt

²¹ NOU 1991 23 kapittel 3.3.2

²² NOU 1997:23 kapittel 3.4.2

ligger den utmålte ubetingede straff på litt over 2 års fengsel.²³ Dette er over minstestrafen på 1 år. Likevel er dette et ganske lavt straffenivå for forbrytelser som både lovgiver og domstol ser på som såpass grove.

Noe av grunnen til at det ikke ble foretatt økning av strafferammene under denne revisjonen, var at Høyesterett i enkelte tilfeller har utmålt forholdsvis strenge straffer. I 1993 var den strengeste utmålte straff i Høyesterett på 6 år ubetinget fengsel, mens i 1994 var den strengeste straff utmålt til 21 år ubetinget fengsel (her var det riktignok snakk om flere voldtekter og hvorav en av dem hadde endt med drap).²⁴ Disse dommene viser at domstolene bruker straffeskalaen der det trengs. Utvalget mente at dette i seg selv vil bidra til den gradvise økningen av utmålte straffer innen voldtekt. Å øke strafferammene ville ikke være et nødvendig og egnet virkemiddel da strafferammene allerede ga rom for strengere straffer.²⁵

4 Lovendringen i 2000

4.1 Generelt

Som vi nå har sett var det en generell oppfatning hos lovgiver at straffenivået innen voldtekt var for lavt. Til tross for dette ble det ikke foretatt en økning av strafferammene. I 2000 kom det imidlertid en ny lovendring innen sedelighetsforbrytelser, hvor det likevel ble foretatt en økning av strafferammene. I det følgende skal vi se på hvorfor dette ble gjort, og hvilke andre endringer som ble foretatt.

Lovendringen var basert på den utredning som ble gjort i NOU 1997:23 av Seksuallovbruddutvalget. Siktemålet var både å styrke voldtektsofrenes rettsstilling, samt kvinner og barns vern mot seksuelle overgrep. Videre var det et ønske om å

²³ NOU 1997:23 kapittel 4.4.4.3

²⁴ Rt 1993 503 og Rt 1994 331

²⁵ NOU 1997:23 kapittel 4.4.4.3

forenkle og modernisere språket i sedelighetskapittelet.²⁶ Det ble gjennomført flere store endringer av voldtektsbestemmelsen. Paragraf 192 ble utvidet til å omfatte flere forbrytelser som tidligere var regulert i andre paragrafer i sedelighetskapittelet under mildere strafferammer. Videre ble flere forhold som tidligere ikke hadde vært straffbare nå kriminalisert.

4.2 Hvilke endringer som ble foretatt

En vesentlig endring, var at minstestrafen ble hevet fra 1 år til 2 år for voldtekt til samleie.²⁷ Her viker altså lovgiver fra sitt tidligere syn om at øking av straffenivået i selve lovteksten ikke ville være egnet som et virkemiddel for å høyne straffenivået innen voldtekt.²⁸ Dette er et tydelig tegn på at lovgivers håp om at en økning av straffenivået skulle gå raskt nok ved domstolenes praktisering av bestemmelsen, ikke var korrekt.²⁹ I forarbeidene blir det blant annet uttalt at dagens «straffeutmålingsnivå reflekterer ikke alltid handlingens grovhet, og det er grunn til å stille spørsmålet om dagens straffenivå er i utakt med den alminnelige rettsoppfatning.»³⁰ Departementet mener at strafferammene i for liten grad blir utnyttet av domstolene ved utmåling av straff, selv om strafferammene er romslige.³¹

Videre ble voldtektsbestemmelsen, § 192, utvidet og gjort mer utførlig. Voldtekt av personer i hjelpeløs tilstand (bevisstløs eller ute av stand til å forsvare seg) var tidligere lovfestet i en egen bestemmelse, § 193. Denne bestemmelsen ble nå inkorporert i selve hovedbestemmelsen for voldtekt. Dette førte til en heving av maksimumsstraffen fra 5 til 10 år for denne type forhold. Grunnen til dette var at denne form for voldtekt ble sett på som like straffverdig som all annen form for voldtekt. Dette til tross for at det som

²⁶ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.8

²⁷ Lov 2000-08-11 nr 76: Lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd)

²⁸ NOU 1997:23 kapittel 4.4.4.3 og ovenfor i punkt 3.1

²⁹ NOU 1997:23 kapittel 4.4.4.3 og ovenfor i punkt 3.1

³⁰ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.18

³¹ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.18

oftest ikke utøves vold eller trusler i slike tilfeller idet offeret ikke kan forsvare seg eller motsette seg handlingene.³²

En annen utvidelse som ble foretatt, var lovfesting av gruppevoldtekt, samt voldtekt som blir begått på en særlig smertefull eller krenkende måte. Begge disse formene for voldtekt ble nå plassert i § 192 tredje ledd, med fengsel opptil 21 år.³³ Man ser altså at lovgiver velger å lovfeste dette under det strengeste straffalternativ. Noe som sender et signal til domstolene om at slike tilfeller, i lovgivers øyne, ikke blir pådømt etter et tilstrekkelig høyt straffenivå.

En annen lovendring som ble gjort i 2000, var at kravet om tvang ble fjernet. Dette ble kun erstattet med et krav om årsakssammenheng mellom voldsutøvelsen og den seksuelle omgang. Nå var det ikke lenger et krav om at det måtte være utøvd vold av en viss grad eller styrke for at voldtektsbestemmelsen skulle komme til anvendelse. Det avgjørende nå var om det var utøvd en slik maktanvendelse, trussel eller annen skremmende opptreden mot fornærmede for å overvinne enhver alvorlig ment motstand fra dennes side. Dette ble gjort for å forhindre at det ikke skulle være avgjørende om fornærmede hadde ytt nok motstand for at bestemmelsen skulle komme til anvendelse.³⁴ Likevel uttalte departementet at «Graden av tvang kan imidlertid ha betydning for den konkrete straffeutmålingen.»³⁵

Uttrykket «utuktig omgang» ble også tatt ut av lovteksten og erstattet med «seksuell omgang», da det førstnevnte uttrykket var nokså foreldet.³⁶

Den kanskje største og viktigste forandringen som fant sted under dette lovgivningsarbeidet var kriminalisering av grovt uaktsom voldtekt.³⁷ Dette var oppe til vurdering allerede i 1997, jf. ovenfor i punkt 3.1, og har lenge vært et stort debattert

³² Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.34 punkt 4.3.4.3 siste avsnitt

³³ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.37 punkt 4.5.4

³⁴ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.33 punkt 4.3.4.1

³⁵ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.33 punkt 4.3.4.1 sjette avsnitt

³⁶ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.20, 21 og 112.

³⁷ Straffeloven av 1902 § 192 fjerde ledd

tema. Kriminaliseringen ble gjennomføringen for å fange opp tilfelle der gjerningspersonen oppnådde seksuell omgang «på en slik måte at dagens krav til forsett ikke er oppfylt, for eksempel fordi han ikke forsto at det var årsakssammenheng mellom volden eller truslene og den seksuelle omgang.»³⁸ Det var rett og slett en sikkerhetsventil som også ville bidra til å styrke ofrenes rettsstilling. I tillegg sendes et signal om at lovgiver og samfunnet anser slik adferd som uakseptabel og straffverdig.

Ved Seksuallovbruddutvalgets utredningen i 1997 om grovt uaktsom voldtekt skulle kriminaliseres, ble det reist spørsmål om faren for nedsubsumering ved en slik lovfesting. Det ble også pekt på at denne kriminaliseringen kunne føre til en sterkere fokusering på hvordan offeret opptrådte i selve voldtektsituasjonen.³⁹ Denne problematikken ble også reist av høringsinstansene under lovarbeidet i 2000, men ble avfeid av departementet. Det ble uttalt at faren for dette ikke ville være særlig stor, og at det ikke ville være større fokusering på opptreden til offeret enn det allerede var fra før.⁴⁰

5 Hvordan forholder domstolene seg til lovendringen i 2000

5.1 Generelt

Vi har nå sett på bakgrunnen for lovendringen i 2000, og i det følgende skal se på den Høyesterettspraksis som foreligger fra samme tidsrom. Dette gjøres særlig for å se hvordan domstolene forholder seg til lovendringen. Det vil også bli drøftet om og hvordan straffenivået har økt.

Ved de hyppige lovendringene som har funnet sted innen sedelighetskapittelet, er det klart at lovgiver ikke er tilstrekkelig fornøyd med domstolenes utøvelse av straffebestemmelsen i § 192. I forarbeidene har lovgiver kommet med en del

³⁸ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.17 punkt 2.6

³⁹ NOU 1997:23, se også ovenfor i punkt 2.1 første avsnitt

⁴⁰ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.32 tredje avsnitt

synspunkter og ytringer om hvordan de ønsker at domstolene skal anvende bestemmelsen. Dette har de gjort blant annet ved å trekke frem eldre Høyesterettsdommer for å poengtere at det er utmålt for lave straffer.⁴¹ Videre er det fra lovgiver trukket frem momenter som skal vektlegges ved utøvelse av bestemmelsen.⁴²

5.2 Dommer fra år 2000-2002

I Rt-2000-822⁴³ ble tiltalte, som på handlingstidspunktet var under 16 år, idømt fengsel i tre år og fire måneder, der ett år var ubetinget. Dette forholdet omhandlet voldtekt til samleie av en kvinnelig ekspeditør i forbindelse med ran av en butikk, og der hun etter voldtekten ble sperret inne på et toalett, jf. § 192 første ledd litra a og andre ledd litra a etter dagens ordlyd.

Anken til Høyesterett gjaldt straffeutmålingen. Det ble hevdet at oppholdet tiltalte hadde hatt på en barnevernsinstitusjon etter endt opphold i varetekt og frem til domsavsigelsen, skulle komme til fradrag. Dette ble avfeid av Høyesterett som mente oppholdet bar preg av frivillighet og uttalt at de ikke kunne *«sjå at den vidare plasseringa står fram med eit klårt preg av tvang i høve til vidare varetekt. I dette tilfellet var det barnevernet som styrte plasseringa av A.»*⁴⁴

Under straffeutmålingen var det reist spørsmål om det skulle legges vekt på tiltaltes vanskelige oppvekst og bakgrunn.⁴⁵ Førstvoterende fremhever at fokuset i straffeutmålingen ved alvorlige voldtektssaker er på fornærmede, altså hvilken fare og ettervirkninger fornærmede utsettes for. Derav er det *«til vanleg ikkje grunn til å leggje nemnande vekt på gjerningsmannen sin konkrete bakgrunn.»*⁴⁶

Høyesterett fremhevet videre at det i denne saken ikke var misforhold mellom straffeutmålingen og Høyesteretts praksis i alvorlige voldtektssaker.⁴⁷

⁴¹ Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.38 og 39

⁴² Ot.prp.nr 28 (1999-2000) s.112-113

⁴³ Rt 2000 822

⁴⁴ Rt 2000 822 s.827 andre avsnitt (min kursivering)

⁴⁵ Rt 2000 822 s.825 sjette og syvende avsnitt

⁴⁶ Rt 2000 822 s.825 syvende avsnitt (min kursivering)

⁴⁷ Rt 2000 822 s.825 syvende avsnitt

I og med at handlingen inntraff og dommen ble avsagt før lovendringen av 2000 trådte i kraft, blir ikke lovforarbeidet behandlet dommen. Ei heller blir lovgivers vilje om økning av straffnivået nevnt, på tross av at dette må være kjent for domstolen. Høyesterett forholder seg her konkret til sin egen praksis. Det blir vist til eldre dommer med graverende saksforhold, og at det er idømt strengere straffer i disse dommene enn i mindre graverende voldtektssaker. Dette gjøres for å understreke at straffen er passende.⁴⁸

Det må bemerkes at den utmålte straff i denne dommen tilsvarer minstestrafen for voldtekt til samleie, 1 år, før lovendringen i 2000 trådte i kraft. Riktignok er dette bare en minstestraft og et utgangspunkt for straffutmålingen. Når domstolen i tillegg indirekte karakteriserer forholdet som alvorlig på s.825, er det en overraskende lav straff. Særlig med tanke på den stadig større fokus rundt seksualforbrytelser både fra lovgiver og samfunnet ellers, jf. ovenfor i punkt 1 og 5.

I Rt-2001-411⁴⁹ ble en 31 år gammel mann dømt for to tilfeller av voldtekt til samleie av sin tidligere samboer, jf. § 192 første ledd litra a og andre ledd litra a etter någjeldende straffelov. Voldtektene var grove og alvorlige. Særlig den siste voldtekten ble fremhevet og førstvoterende uttaler at den «*var spesielt krenkende og nedverdiggende, og har etter min mening karakter av seksuell mishandling.*»⁵⁰

Høyesterett opprettholdt her lagmannsrettens dom på fengsel i 3 år og 3 måneder. Under straffutmålingen viser domstolen, som i dommen ovenfor, kun til tidligere rettspraksis og det blir påpekt at straffnivået har økt over de siste årene på flere felt innen seksuallovbrudd.⁵¹ Selve voldtektshandlingene inntraff før lovendringen, men under domsavsigelsen var lovendringen alt trådt i kraft. Det kan dermed spørres hvorfor domstolen under straffutmålingen hverken nevner noen om forarbeidene eller

⁴⁸ Rt 2000 822 s.825 syvende avsnitt

⁴⁹ Rt 2001 411

⁵⁰ Rt 2001 411 s.414 siste avsnitt (min kursivering)

⁵¹ Rt 2001 411 s.414 siste avsnitt

lovgivers motiver, da også dette kunne underbygget et økende straffenivå innen voldtektsforbrytelser.

Det må likevel legges merke til at den utmålte straff er på over 3 år i denne dommen, noe som etter lovendringen faktisk er over minstestrafen for voldtekt til samleie som da ble satt til 2 år. Straffen ligger også over gjennomsnittet i straffenivå for voldtekt i årene før lovendringen, jf. ovenfor i punkt 5. Dette kan indikere en utvikling i retning av høyere straffeutmåling hos domstolene. På tross av dette må det merkes at dommen omhandler to grove tilfeller av voldtekt, og sett i forhold til straffeskalaen i § 192, ligger straffen i det nedre sjikt. I dommen blir det i tillegg ikke nevnt noe om hva domstolens syn er i forhold til å heve strafferammene. Det kan dermed spørres hvor mye man kan legge i den høyere utmålte straff i denne dommen og domstolenes generelle holdninger til å øke strafferammene.

5.3 Dommer fra år 2002-2003

En dom som på en god måte illustrerer at domstolene nå begynner å innføre et høyere straffenivå ved å utmåle høyere straffer, er Rt-2002-448.⁵² Tiltalte, en 51 år gammel mann, ble idømt en straff på fengsel i 6 år og 6 måneder. Her var det riktignok snakk om voldtekt til samleie av fire kvinner, jf. § 192 første ledd litra a og andre ledd litra a etter dagens ordlyd, samt to tilfeller av seksuell omgang med noen som var ute av stand til å forsvare seg, jf. § 192 første ledd litra b etter dagens ordlyd. I tillegg var et par andre forbrytelser blitt begått, men voldtektene var det dominerende element i straffeutmålingen.⁵³ Det var altså en meget alvorlig sak.

Også disse seksualforbrytelser inntraff før lovendringen trådte i kraft, og som i de ovennevnte dommene, viser retten kun til tidligere praksis når den tar utgangspunkt i straffeutmålingen.⁵⁴ Det kommer likevel frem at det har skjedd en straffeøkning hos

⁵² Rt 2002 448

⁵³ Rt 2002 448 s.450 sjette avsnitt

⁵⁴ Rt 2002 448 s.451 sjette avsnitt

domstolene, og førstvoterende uttaler at han *«finner det klart at voldtektene i vår sak har en karakter som gjør at de omfattes av denne straffskjerpelsen.»*⁵⁵

De grove trusler som ble fremsatt, at voldtektene ble begått på en brutal måte, samt at tiltalte hadde sonet en dom for en seksualforbrytelse i Danmark kort tid før voldtektene i denne saken inntraff, ble tillagt skjerpene vekt.⁵⁶

Ser man på straffen isolert sett, er det en forholdsvis streng straff og da med særlig tanke på at forholdene inntraff før lovendringen trådte i kraft med lovgivers uttalelser om et behov for et høyere straffenivå. Ser man derimot på de ulike voldtektene hver for seg, utmerker ikke den utmålte straff seg noe særlig. Grovt sagt er det for hvert tilfelle utmålt en straff på litt i overkant av 1 år og fire måneder, og da er det bare samleie voldtektene jeg sikter til. Skulle man også tatt i betraktning de to tilfellene av voldtekt til seksuell omgang, ser man at straffen blir enda lavere.

På tross av dette ser man at Høyesterett nå har begynt å sette fokus på økte strafferammer og til stadighet fremhever dette i sine domsgrunner.

Det er på det rene at utviklingen og økningen av straffenivået innen seksualforbrytelser hos domstolene går sakte. Likevel er det ikke vanlig at domstolen tar for store sprang på eget initiativ uten signalisering fra lovgiver og samfunnet ellers.⁵⁷ Denne signalisering ble nå gitt via lovendringen i 2000.

Etter den sistnevnte dommen, Rt-2002-448, ser man en endring hos Høyesterett ved at de begynner å vise til den nye lovendring i sine domsgrunner. Ikke bare viser de til at utmålt straff har økt innen de fleste voldtektkategorier de siste årene, men man ser også eksempler på at domstolen går direkte inn i lovforarbeidene for å understreke ønsket om et høyere straffenivå for voldtektsforbrytelser både fra lovgiver og fra domstolene. Dette ser man blant annet i dommen inntatt i Rt-2002-897.⁵⁸ I denne saken ble en 45 år gammel mann dømt for et tilfelle av voldtekt til samleie av en 15 år gammel jente mens

⁵⁵ Rt 2002 448 s.451 sjetten avsnitt (min kursivering)

⁵⁶ Rt 2002 448 s.451 sjetten avsnitt og s.450 tredje avsnitt

⁵⁷ Rt-2009-1412

⁵⁸ Rt 2002 897

hun sov, jf. § 192 første ledd litra b, andre ledd litra a og § 196 første ledd etter någjeldende straffelov. Straffen ble satt til fengsel i 1 år.

Forholdet inntraff før lovendringen av 2000 trådte i kraft, og ble av den grunn pådømt etter den tidligere bestemmelsen i straffeloven § 193 som omfattet voldtekt av personer i hjelpeløs tilstand eller som var ute av stand til å forsvare seg. Ved lovendringen ble denne bestemmelsen inkorporert i hovedbestemmelsen for voldtekt, § 192, jf. ovenfor i punkt 4. Voldtektstilfellet falt dermed ikke inn under den strengere strafferammen som ble gjeldene etter lovendringen. Likevel velger Høyesterett ved straffeutmålingen å vektlegge de uttalelser lovgiver kommer med i forarbeidene til lovendringen og uttaler at *«Lovendringen får ikke anvendelse i saken, men den rettsoppfatning endringen er utslag av, vil domstolene kunne tillegge betydning gjennom en gradvis skjerping av straffen...»*⁵⁹ Videre påpeker førstvoterende ved å vise til eldre dommer at det i domstolene allerede er introdusert en straffeskjerpelse ved utmåling av straff, men at denne heving av straffenivå må skje gradvis.⁶⁰

Voldtekt av en sovende person blir av retten karakterisert som *«en alvorlig forbrytelse, alvorligere enn det som reflekteres i Høyesteretts straffeutmåling fra noen år tilbake.»*⁶¹ Likevel blir straffen utmålt til kun fengsel i ett år, som på det tidspunktet var minstestrafen for denne type seksualforbrytelser. Dette er en meget lav straff for voldtekt, særlig med tanke på at retten bemerker det stadig økende straffenivå for slike forbrytelser og at de anser en slik forbrytelse som grov. I tillegg ligger den utmålte straff under gjennomsnittet for straffenivået for voldtekt pådømt de siste årene før lovendringen, jf. ovenfor i punkt 3.

Det er verdt å merke seg at det i denne saken forelå dissens, der flertallet bestod av dommer Lund, Tjomsland, Zimmer og Matningsdal. Mindretallet, dommer Schei, ønsket å heve straffen til fengsel i 1 år og 6 måneder. Dette ligger ganske nært opp til den nye minstestrafen på 2 år for voldtekt til samleie etter lovendringen.

⁵⁹ Rt 2002 897 s.899 nest siste avsnitt (min kursivering)

⁶⁰ Rt 2002 897 s.899 nest siste avsnitt og s.900 tredje avsnitt

⁶¹ Rt 2002 897 s.899 syvende avsnitt (min kursivering)

Den dommen som kanskje best viser domstolenes lojalitet overfor lovgiver og deres motiver om å øke strafferammene, er Rt-2002-1210.⁶²

Ved lovendringen ble, som nevnt ovenfor i punkt 4, gruppevoldtekt (voldtekt begått av to eller flere) lovfestet og inkorporert i § 192 tredje ledd. Det utgjør altså det strengeste straffalternativ på fengsel inntil 21 år. Denne dommen dreier seg nettopp om et slikt tilfelle; her ble to gutter dømt for voldtok til samleie av en jente, jf. § 192 første ledd litra a, annet ledd litra a og tredje ledd litra a. Ingen av partene kjente hverandre fra før, men fornærmede hadde blitt med guttene hjem i tro om en fest, og hadde her blitt voldtatt etter tur av begge tiltalte. Retten bemerket at de tiltalte nærmest hadde lurt fornærmede inn på et rom der voldtekten inntraff, og av den grunn ble tilfellet karakterisert for å ligne en overfallsvoldtekt.⁶³

Dette er den første Høyesterettsdommen som behandler en voldtektsforbrytelse som inntraff etter lovendringen var trådt i kraft. Man ser ganske tidlig i dommen at fokuset under straffutmålingen er knyttet rundt lovendringen med dens tilhørende forarbeider, med særlig fokus på et økt straffenivå. Førstvoterende uttaler at *«Av førearbeida til endringslova går det klart fram at det var eit siktemål å auke det alminnelege straffenivået for valdtekt, og i særleg grad for dei mest alvorlege formene for valdtekt slik som gruppevaldtekt.»*⁶⁴

Det er flere momenter som blir tillagt vekt i skjerpene retning og førstvoterende viser til doms referatet fra lagmannsretten der det blir uttalt at det blir lagt *«særlig vekt på at voldtekten ble begått i felleskap av to, for fornærmede ukjente menn, noe som forsterket hennes redsel og avmaktfølelse.»*⁶⁵ Førstvoterende uttaler videre at det i denne vurderingen er *«..teke omsyn til at ei slik grov valdtekt er eit særleg massivt overgrep mot den krenkte.»*⁶⁶ For å underbygge dette standpunkt om økt straffverdighet i slike tilfeller, vises det også til uttalelser fra Seksuallovbruddutvalget som er inntatt i

⁶² Rt 2002 1210

⁶³ Rt 2002 1210 s.1214 avsnitt 5

⁶⁴ Rt 2002 1210 s.1212 nest siste avsnitt (min kursivering)

⁶⁵ Rt 2002 1210 s.1212 avsnitt 7 (min kursivering)

⁶⁶ Rt 2002 1210 s.1214 femte avsnitt (min kursivering)

forarbeidene til lovendringen, Innst.O.nr.92. Her blir det blant annet påpekt at gruppevoldtekter er «ekstra straffverdige».⁶⁷

Det som er meget spennende med denne dommen i forhold til den nye lovendringen og siktemålet med å øke strafferammene, er at uttalelser fra forarbeidene utgjør nesten hele doms referatet. Førstvoterende går inn i ulike stadier av lovforarbeidene og trekker frem ulike uttalelser for å belyse lovgivers syn på voldtekt, med særlig vekt på voldtekt begått av to eller flere personer. Her ser man klart domstolens tilnærming til lovendringen og en innføring av et generelt høyere straffenivå innen voldtektssaker i Norge.

En annen side ved denne dommen som viser Høyesteretts vilje til å nå bidra til å øke straffenivået etter lovgivers ønske, er den utmålte straff de to tiltalte ble idømt. I denne saken hadde lagmannsretten utmålt en straff på fengsel i 4 år, mens Høyesterett hevet straffen til fengsel i 5 år. Det bør også merkes at straffeutmålingen for begge tiltalte ble behandlet under ett da retten ikke fant grunn til å skille mellom dem.⁶⁸ Sett bort fra Rt-2002-448 som er nevnt ovenfor og som skiller seg mye fra vår sak da det i 2002 dommen var begått flere tilfeller av voldtekt og der den utmålte straff var enda høyere, viser den høye straffen i denne dommen en klar forandring innen straffeutmåling hos domstolene. Ikke bare er den utmålte straff over gjennomsnittet blant utmålte straffer de siste årene, men den viser også en markant økning av straffenivået innen grove voldtektsforbrytelser, jf. ovenfor i punkt 3 og punkt 5.2 (Rt-2001-411 og Rt-2000-822). Dette er et tydelig tegn på at Høyesterett virkelig ønsker og går inn for å heve straffenivået.

Likevel må det bemerkes at selv om det i denne dommen er utmålt en høyere straff enn tidligere i saker som omhandler seksualforbrytelser, er det tross alt et stort spekter av straffeskalaen som fremdeles står ubrukt. Ser man på det faktum at maksimumsstraffen for denne type voldtekt er satt til fengsel inntil 21 år, er ikke straffen så streng.

⁶⁷ Rt 2002 1210 s.1214 fjerde og femte avsnitt

⁶⁸ Rt 2002 1210 s.1214 sjette avsnitt

Også i forhold til andre forbrytelser som faller inn under samme beskyttelseskategori i straffelovgivningen, som grovt ran og økonomisk kriminalitet, er det store forskjeller i utnyttningen av straffeskalaen. Innen disse andre forbrytelseskategoriene tyr domstolen hyppigere til strengere straffer under straffeutmålingen, og straffenivået er betraktelig høyere.⁶⁹ Det fremstår som om det er lettere for domstolen å anvende strengere straffer for annen grov kriminalitet enn saker som omfatter seksuallovbrudd.⁷⁰

En annen avgjørelse som er ganske sentral for å belyse domstolenes holdning og fokus på en økning av strafferammene, er Rt-2002-1288.⁷¹ Denne saken gjaldt voldtekt til samleie av to jenter på 17 år som ikke var i stand til å motsette seg handlingen, jf. § 192 første ledd litra b og andre ledd litra a. Her ble det utmålt en straff på fengsel i 2 år og 6 måneder, der 1 år ble gjort betinget. Straffen ligger altså i utgangspunktet over minstestrafen for denne type voldtekt etter lovendringen, men fordi deler av den ble gitt på vilkår, faller selve fengselsstraffen under minstestrafen som er på 2 år. Før retten går inn på selve straffeutmålingen, viser førstvoterende i sitt votum til den nye lovendringen og at det har vært en vesentlig skjerping i straffeutmålingen.⁷² Slik man så i den ovenfor nevnte dommen, Rt-2002-1210, går også førstvoterende videre inn i og behandler forarbeidene grundig for å belyse den aktuelle straffeutmålingen.⁷³

Ved lovendringen ble som nevnt voldtekt av personer i hjelpeløs tilstand eller som var ute av stand til å forsvare seg inkorporert i hovedbestemmelsen for voldtekt og denne voldtektskategori fikk dermed en betydelig høyere strafferamme enn tidligere. Dette er den første saken som kommer opp for Høyesterett for denne forbrytelseskategori etter at lovendringen trådte i kraft. I forbindelse med dette viser retten til en uttalelse fra forarbeidene, Ot.prp.nr.28, der det blir sagt at inkorporeringen ble gjort blant annet for at det skulle «*markeres tydelig at samfunnet ser alvorlig på denne type handlinger* –

⁶⁹ Ot.prp.nr 28 (1999-2000)

⁷⁰ Innst.O. nr 92 (1999-2000) s.7

⁷¹ Rt 2002 1288

⁷² Rt 2202 1288 s.1291 fjerde avsnitt

⁷³ Rt 2202 1288 s.1291 fjerde avsnitt

som kan være like straffverdige som de som tradisjonelt har vært bedømt som voldtekt.»⁷⁴

Man ser altså at lovgiver sender klare signaler til domstolen om at det må reageres med strengere straffer på et felt som tidligere hadde et veldig lavt straffenivå, jf. Rt-2002-897 ovenfor. På tross av dette uttaler førstvoterende at *«Etter mitt syn vil hjelpeløysesituasjonen, der hjelpeløysa ikkje er framkalla med føremål å gjennomføre eit overgrep, kunne vere i den nedre delen av straffeskalaen.»⁷⁵* Det blir likevel påpekt at straffenivået for denne type voldtekt har vært noe lav og at man kan se, ut fra praksis i Høyesterett, at dette nivået har økt de siste årene.⁷⁶ Det blir også understreket at ikke alle tilfeller av voldtekt av noen i hjelpeløs tilstand nødvendigvis vil falle i det nedre sjikt av straffeskalaen, selv ikke når hjelpeløstilstanden ikke er fremkalt av tiltalte.⁷⁷ Man ser altså at domstolen i utgangspunktet ikke er helt tilbøyelig til å øke straffeutmålingen betydelig for denne type voldtekt. Dette vises godt i straffeutmålingen i dette tilfellet ved at domstolene omgår straffeskjerpingen og minstestrafen ved å utmåle en straff som er delvis betinget. Førstvoterende påpeker at selv om det foreligger en minstestraft for et lovbrudd, vil ikke dette være til hinder for at domstolene kan gjøre noe av denne straffen *«på vilkår»⁷⁸*, altså betinget. Førstvoterende mener det kan være flere forhold som kan nødvendiggjøre dette og uttaler at *«Grunnen kan vere ei endring i samfunnstillhøva over tid, eller særlege omstende ved situasjonen til gjerningspersonen..Men grunnen kan også vere at det konkrete tilhøvet ligg i det nedre sjiktet av dei omstenda som blir omfatta av minstestrafva.»⁷⁹* Videre kan man lese ut fra dommen at domstolen likevel må vise varsomhet med å benytte betinget dom når loven setter en minstestraft, og at dette ikke må skje på en måte som strider mot lovgivers intensjoner med lovbestemmelsen.⁸⁰ Førstvoterende rettferdiggjør likevel bruk av betinget dom i denne saken ved å faktisk vise til forarbeidene der det kommer frem at voldtekt av noen

⁷⁴ Rt 2202 1288 s.1291 sjetten avsnitt (min kursivering)

⁷⁵ Rt 2202 1288 s.1292 siste avsnitt og s.1293 første avsnitt (min kursivering)

⁷⁶ Rt 2202 1288 s.1292 femte avsnitt

⁷⁷ Rt 2202 1288 s.1293 første avsnitt

⁷⁸ Rt 2202 1288 s.1292 tredje avsnitt (min kursivering)

⁷⁹ Rt 2202 1288 s.1292 tredje avsnitt (min kursivering)

⁸⁰ Rt 2202 1288 s.1293 tredje avsnitt

i hjelpeløs tilstand *kan* være like alvorlig som andre former for voldtekt, ikke at det nødvendigvis alltid er like alvorlig.⁸¹ I dette tilfellet mente domstolen at handlingene lå i det nedre sjikt av strafferammen, og at det dermed kunne forsvares ut fra dette.

Avslutningsvis er det viktig å påpeke at det i denne dommen var en dissens på 3-2, der dommer Utgård, Coward og Dolva utgjorde flertallet. Mindretallet, bestående av dommer Gjølstad og Matningsdal, mente at hele straffen skulle gjøres ubetinget. Det ble sagt at det kunne være rom for deldommer i enkelte tilfeller, men at det i de mer *«alminnelige sakene, noe vår sak etter min mening er, og hvor de hensyn som har ligget til grunn for lovendringen gjør seg gjeldende, må straffutmålingen etter mitt syn bygge på minstestrafen.»*⁸²

Samme dag ble det avsagt en annen Høyesterettsdom, Rt-2002-1295⁸³ som hadde store likhetstrekk med Rt-2002-1288, jf. rett ovenfor. I denne saken var det også en mann som ble dømt for voldtekt til samleie av en 18 år gammel kvinne som lå og sov, jf. § 192 første ledd litra b og andre ledd litra a.

Også i denne dommen ble det gitt betinget dom der den ubetingede delen av straffen ble mindre enn minstestrafen på 2 år etter lovendringen. Her ble tiltalte idømt fengsel på 2 år og 1 måned, der 1 år og 1 måned ble gjort betinget. Dette på tross av at retten karakteriserer voldtektshanslingen som *«en alvorlig og krenkende overtredelse.»*⁸⁴ Da det i denne saken kun var en fornærmet, ble det av den grunn idømt en lavere straff enn i den ovenfor nevnte dommen.⁸⁵

Under straffutmålingen ser man det samme mønster som i Rt-2002-1288, ved at voldtekten blir sagt å ligge i det nedre sjikt av strafferammen for voldtekt til samleie.⁸⁶ Dommen er kort, og det blir i hovedsak referert til Rt-2002-1288.

Det er verdt å merke seg at det i denne dommen forelå dissens på 3-2, der flertall og mindretall var bestående av de samme dommerne som i den ovenfor nevnte dommen.

⁸¹ Rt 2202 1288 s.1292 siste avsnitt

⁸² Rt 2202 1288 s.1295 nest siste avsnitt (min kursivering)

⁸³ Rt 2002 1295

⁸⁴ Rt 2002 1295 s.1298 tredje avsnitt (min kursivering)

⁸⁵ Rt 2002 1295 s.1298 tredje avsnitt

⁸⁶ Rt 2002 1295 s.1298 tredje avsnitt

Mindretallet var også her enig i selve utmålingen, men mente at hele straffen skulle gjøres ubetinget.⁸⁷

Ut fra disse to dommene, Rt-2002-1288 og Rt-2002-1295, ser man at domstolene ikke nødvendigvis er så lojale mot lovgiver slik dommen av Rt-2002-1210 viser, jf. ovenfor. Lovendringen og straffeskjerpelsen ble gjort med sikte på å blant annet fange inn nettopp disse tilfellene som de to siste dommene omhandler. I motivene til loven ble det fra lovgivers side bemerket at også voldtekter som tidligere var omfattet av § 193 var like straffverdige som andre former for voldtekt,⁸⁸ og dette blir også uttrykt i begge dommene. Man ser altså realiteten av problematikken som ble reist ved lovendringen i 1997, der lovgiver var redd for denne konsekvens ved en økning av minstestrafen, nettopp det at domstolen valgte å dømme etter lavere straffalternativer eller omgå strafferammen, jf. ovenfor i punkt 5 andre avsnitt.

Det som også er interessant ved disse to avgjørelsene er at voldtektene blir i begge dommene omtalt som grove forbrytelser og at de fremstår som svært krenkende for fornærmede, jf. ovenfor, uten at dette vises nevneverdig i den utmålte straff. Dessuten kan det stilles spørsmål ved den grundige redegjørelsen for lovgiverviljen i dommene gjennom forarbeidene for å belyse et ønske og behov for et høyere straffenivå, men likevel idømme straffer som i realiteten faller under minstestrafen.

I en annen retning i forhold til straffeutmålingen går Høyesterettsdommen Rt-2002-1701.⁸⁹ Her ble en 41 år gammel mann dømt for et tilfelle av voldtekt til samleie og et tilfelle av voldtekt til seksuell omgang av sin tidligere samboer. En enstemmig Høyesterett utmålte en straff på 2 år og 9 måneder ubetinget fengsel. Ved straffeutmålingen viser førstvoterende til den nye lovendringen og fremhever at konsekvensen av dette må bli en skjerping av straffeansvaret utover den naturlige gradvise skjerping som foregår i domstolene.⁹⁰ Det blir vist til Rt-2002-1288 og Rt-

⁸⁷ Rt 2002 1295 s.1298 siste og nest siste avsnitt

⁸⁸ Jf. punkt 4.2

⁸⁹ Rt 2002 1701

⁹⁰ Rt 2002 1701 s.1703 siste avsnitt

2002-1295, jf. dommene ovenfor, og førstvoterende påpeker at man må være varsom med å benytte betinget straff som resulterer i at den ubetingede straffen blir under minstestrafen.⁹¹ Han rettferdiggjør likevel at dette ble gjort i de to ovenfor nevnte dommene da disse omhandlet voldtekt av noen i hjelpeløs tilstand og at «*For disse tilfellene innebar lovendringen en omplassering til voldtektsbestemmelsen fra den tidligere § 193, som hadde en annen og lavere strafferamme, og hvor det i rettspraksis før endringen var fastsatt et klart lavere straffenivå enn for voldtekt etter § 192.*»⁹² Det blir videre påpekt at selv tilfeller som ble rammet av § 192 før lovendringen kan det også utmåles betinget dom for dersom det foreligger særlige omstendigheter.⁹³ Retten kom i dette tilfellet til at hele straffen skulle gjøres ubetinget på grunn av lovendringen og fordi det ikke forelå slike særlige omstendigheter som kunne begrunne en betinget dom.⁹⁴

Man ser altså at domstolen er oppmerksom på hvilke signaler en betinget dom kan sende, og tar reservasjon fra å bruke denne form for straff av hensyn til lovgiverviljen og fokuset på økte strafferammer.

5.4 Dommer fra år 2003-2006

Et godt eksempel på at strafføkningen gjennom lovgivningen begynner å få ordentlig innpass hos domstolene, ser man i Rt-2003-496.⁹⁵ I denne dommen forelå det et tilfelle av voldtekt til seksuell omgang, jf. § 192 første ledd litra a. Her hadde tiltalte sneket seg inn i det ulåste huset til fornærmede og overfalt henne da hun lå og sov. Motivet for handlingen var å oppnå samleie, men kun seksuell omgang ble oppnådd.

Førstvoterende viser i straffeutmålingen til straffskjerpelsen ved lovendringen av 2000 og uttaler at «*Også valdtekter som ikke gjeld samleie, kan gå inn under ei slik skjerpa vurdering.*»⁹⁶

⁹¹ Rt 2002 1701 s.1703 siste avsnitt

⁹² Rt 2002 1701 s.1703 siste avsnitt (min kursivering)

⁹³ Rt 2002 1701 s.1704 første avsnitt

⁹⁴ Rt 2002 1701 s.1704

⁹⁵ Rt 2003 496

⁹⁶ Rt 2003 496 avsnitt 10 (min kursivering)

Videre påpeker førstvoterende at det ikke har vært lignende saker oppe for Høyesterett tidligere og at det dermed ikke er noe å sammenligne tilfellet i denne saken med når det kommer til straffeutmålingen. Likevel finner en enstemmig Høyesterett at en straff på ubetinget fengsel i 2 år og 9 måneder er «*ein høveleg reaksjon*».⁹⁷

Ikke bare ligger denne utmålte straffen over minstestrafen som er for voldtekt til samleie, men den er i tillegg høyere enn den straff som ble utmålt i de to dommene fra 23 oktober 2002⁹⁸ som faktisk omhandlet fullbyrdet voldtekt til samleie.

Ved å se på den rettspraksis som er gjennomgått, ser man klart store svingninger i dommernes syn på straffverdighet for de ulike voldtektskategorier. Særlig i forhold til den nye lovendringen. At det kan være så store forskjeller i den utmålte straff i Høyesterett er interessant. Spesielt med tanke på denne dommen og dommene fra 23 oktober 2002⁹⁹ når man ser på det faktum at det er under et år mellom dem. Det kan tenkes at forklaringen ligger i rettstilstanden før lovendringen. Voldtekt av noen som er i hjelpeløs tilstand var, som allerede nevnt, regulert i en annen bestemmelse enn selve hovedbestemmelsen for voldtekt. Straffenivået for denne type forbrytelse var klart lavere enn for de ordinære voldtektstilfellene. Det er derfor mulig at domstolene fremdeles vegrer seg for å gjøre for store sprang når det kommer til straffeutmålingen i disse sakene. Hadde derimot straffenivået utviklet seg etter sin naturlige gang gjennom praksis, og ikke gjennom en brå lovendring, ville situasjonen i forholdt til utmåling av høyere straff muligens stilt seg annerledes.

Etter denne dommen skulle man tro at straffenivået hermed ville øke eller i det minste holde seg noe stabilt, men dette er ikke tilfellet i den senere rettsutvikling som vi nå skal se.

⁹⁷ Rt 2003 496 avsnitt 13 (min kursivering)

⁹⁸ Rt 2002-1288 og Rt 2002 1295

⁹⁹ Rt 2002 1288 og Rt 2002 1295

Rt-2004-1553¹⁰⁰ omhandler et tilfelle av grovt uaktsom voldtekt som lå på grensen til forsett, jf. § 192 første ledd litra a og fjerde ledd. Straffen blir her satt ned av Høyesterett fra fengsel i 1 år, der 6 måneder var betinget, til fengsel i 8 måneder der 120 dager ble gjort ubetinget.

I denne dommen går førstvoterende inn i forarbeidene til lovendringen og finner få holdepunkter for hvordan straffen skal utmåles i tilfeller ved grovt uaktsom voldtekt.¹⁰¹ Det blir fremhevet at forsettlige og uaktsomme forbrytelser av samme grunndelikt blir bedømt meget forskjellig, og at dette også er tilfellet ved voldtekt. Det blir videre uttalt: *«At de to overtredelsesformer oppfattes som svært forskjellige av lovgiveren, fremgår også av at det ved grovt uaktsom voldtekt ikke er fastsatt noen forhøyet minstestraft når den seksuelle omgang består i samleie, mens den ved forsettlig overtredelse er fengsel i 2 år, jf. § 192 annet ledd. I disse tilfellene vil forskjellen i straff mellom grovt uaktsom og en forsettlig voldtekt normalt være betydelig.»*¹⁰²

Selv om det blir lagt til grunn av lagmannsretten at uaktsomheten i denne saken nærmest var bevisst, mener førstvoterende at *«voldtektsforbrytelsen objektivt sett ikke er av de alvorligste.»*¹⁰³ Det blir også lagt vekt på tiltaltes unge alder, noe som ikke er særlig uvanlig i rettspraksis.¹⁰⁴ Dette reiser spørsmål i forholdt til FNs barnekonvensjon av 1959 og barns rettigheter. Da dette faller utenfor oppgavens ordlyd velger jeg å ikke gå nærmere inn på dette.

Det som det derimot bør rettes oppmerksomhet mot, er at domstolen vektlegger tiltaltes psyke i formildende retning. Å vektlegge psykiske påkjenninger som tiltalte har eller går igjennom er nokså uvanlig i voldtektssaker, særlig i formildende retning. Man har eksempler på at forsvarer har anført at tiltalte har vært i en vanskelig situasjon, men der Høyesterett har avfeid dette som et element som kan formilde omstendighetene for tiltalte og dermed bidra til å redusere straffen.¹⁰⁵

¹⁰⁰ Rt 2004 1553

¹⁰¹ Rt 2004 1553 avsnitt 14

¹⁰² Rt 2004 1553 avsnitt 16 (min kursivering)

¹⁰³ Rt 2004 1553 avsnitt 18 (min kursivering)

¹⁰⁴ Rt 2004 1553 avsnitt 19, Rt 2000 822 s.827 avsnitt 4 og Rt 2009 321 avsnitt 17

¹⁰⁵ Rt 2002 448 s.452 avsnitt 8

5.5 Dommer fra år 2006-2010

Høyesterettsdommen Rt-2006-37¹⁰⁶ omhandler voldtekt til seksuell omgang, jf. § 192 første ledd litra b. Det som er spennende med denne dommen, er at fornærmede her er en mann og tiltalte er en kvinne. I denne dommen hadde kvinnen holdt rundt og tatt penisen til en mann inn i sin munn mens han sov. Det ble utmålt en straff på ubetinget fengsel i 8 måneder.

Retten bemerker at det finnes lite rettspraksis rundt denne bestemmelsen¹⁰⁷ og uttaler at *«selv om det er tale om en relativt alvorlig krenkelse av den fornærmede, gjelder saken – som også lagt til grunn av lagmannsretten – en straffbar handling i det nedre sjikt av anvendelsesområdet for straffeloven § 192 første ledd bokstav b.»*¹⁰⁸ Man ser altså at domstolene fremdeles anser voldtekt til seksuell omgang for å ligge lavt på straffeskalaen, dette på tross av at de til stadighet betegner forbrytelsen som alvorlig.¹⁰⁹ Den straffen som ble utmålt er meget lav. Førstvoterende velger å foreta straffeutmålingen ved å sammenligne tilfellet med en dom fra 2004, Rt-2004-32, som også omhandlet et tilfelle av voldtekt til seksuell omgang av noen som var ute av stand til å motsette seg handlingen.¹¹⁰ Førstvoterende påpeker at dommen fra 2004 anses som *«noe mindre graverende enn vårt tilfelle...»*, men velger likevel å utmåle lik straff som i denne dommen.¹¹¹

Ser man på Rt-2003-496 som er behandlet i denne oppgaven, jf. ovenfor i punkt 5.4 første avsnitt, og som også omhandlet voldtekt til seksuell omgang, foreligger det et stort sprik i straffeutmålingen i disse to dommene. I dommen fra 2003 ble det utmålt en straff på 2 år og 9 måneder. Det må bemerkes at det riktignok var et annet hendelsesforløp i dommen fra 2003 og at voldtekten var mer skremmende for fornærmede enn i denne dommen. På tross av dette er likevel forskjellen i straffenivået betydelig. Det er overraskende at en dom fra 2003, ikke lenge etter at lovendringen

¹⁰⁶ Rt 2006 37

¹⁰⁷ Rt 2006 37 avsnitt 9

¹⁰⁸ Rt 2006 37 avsnitt 8 (min kursivering)

¹⁰⁹ Rt 2003 496 avsnitt 11

¹¹⁰ Rt 2006 37 avsnitt 9

¹¹¹ Rt 2006 37 avsnitt 9 og 14 (min kursivering)

trådte i kraft, idømmer en strengere straff enn en dom som blir pådømt 3 år senere. Man skulle tro at den naturlige straffeøkningen som skjer hos domstolene ville vise seg tydeligere i denne dommen ettersom det er såpass mange år siden lovendringen trådte i kraft, og man i tillegg har en dom fra tidligere som idømmer en nokså streng straff for brudd på denne aktuelle voldtektsbestemmelsen.

Man kan spørre seg om noe av grunnen for den lave straffen i denne dommen kan ligge i at fornærmede var en mann, mens tiltalte var en kvinne. Dette er uvisst og blir ren spekulasjon. Likevel er det på det rene ut fra det domsmaterialet som er blitt presentert ovenfor at slike tilfeller er meget sjeldne. En annen grunn for den store forskjellen i straffeutmålingen kan være at fornærmede og tiltalte kjente hverandre fra før, noe som ikke var tilfellet i dommen fra 2003. Dessuten bar dommen fra 2003 mer preg av et angrep.

Rt-2006-471¹¹² omhandler et tilfelle av grovt uaktsom voldtekt til samleie av en sovende jente, jf. § 192 første ledd litra b, andre ledd litra a og fjerde ledd. Her ble det idømt en straff på ubetinget fengsel i 9 måneder.

Førstvoterende viser under straffeutmålingen til to Høyesterettsdommer, Rt-2002-1288 og Rt-2002-1295, jf. ovenfor, som omhandler voldtekt til samleie av kvinner som var ute av stand til å motsette seg handlingen.¹¹³ Årsaken til at retten her viser til disse to dommene som begge omhandlet voldtekt til samleie, er for å belyse forskjellen i straffenivået der det foreligger forsett og der det bare er snakk om grov uaktsomhet. Dette ser man ved at førstvoterende påpeker at straffen for grovt uaktsom voldtekt «skal ligge markant under hva straffen ville vært for en forsettlig overtredelse...»,¹¹⁴ samtidig som han henviser til Rt-2004-1553, jf. ovenfor, der straffenivået for grovt uaktsom voldtekt grundig blir drøftet. Straffen i nåværende sak 1 måned strengere og hele straffen er gjort ubetinget. Selv om 9 måneder for en voldtekt ikke er i det strengeste laget, er det positivt i forholdt til lovgivers motiver ved lovendringen, at domstolen stadig foretar en økning i strafferammene også innen denne type voldtektsforbrytelse.

¹¹² Rt 2006 471

¹¹³ Rt 2006 471 avsnitt 10

¹¹⁴ Rt 2006 471 avsnitt 10 (min kursivering)

Det må også påpekes at gjerningsmannen i denne saken var mindreårig på gjerningstidspunktet,¹¹⁵ slik som i dommen av 2004. Likevel var det her en økning i straff og kan være en indikasjon på at domstolen nå er innstilt på å øke straffenivået.

Som vi skal se videre nå, er det fremdeles store svingninger i straffenivået og straffeutmålingen hos Høyesterett, selv 9 år etter lovendringen.

I Rt-2009-321¹¹⁶ ble tiltalte, som på gjerningstidspunktet var mindreårig, idømt en straff på fengsel i 7 måneder der 120 dager ble gjort betinget. I denne saken forelå et tilfelle av voldtekt til seksuell omgang og forsøk på voldtekt til samleie av en jente under den seksuelle lavalder, jf. § 192 første ledd litra b og andre ledd litra a.

Det som er spennende i denne dommen er at førstvoterende ved straffeutmålingen tar opp lovendringen fra 2000, nesten 9 år etter vedtagelsen.¹¹⁷ Selv om det ikke er snakk om en utførlig gjennomgang av lovendringen, blir den likevel nevnt.

Videre blir det vist til tidligere rettspraksis, blant annet Rt-2006-37, jf. ovenfor, for å understreke at straffenivået er lavt i slike saker.¹¹⁸

Et spørsmål som blir reist i saken er om hele straffen skal idømmes som samfunnsstraff på grunn av tiltaltes unge alder og hans tilståelse.¹¹⁹ Det som er interessant i forhold til dette, er at lovgiver i avsnitt 10 går inn i både någjeldende og ny straffelov av 2005 som ennå ikke er trådt i kraft for å finne svar på dette spørsmålet. Det blir påpekt at det i ny straffelov er presisert at lovbrøtere som på handlingstidspunktet er mindreårige kun skal idømmes ubetinget fengselsstraff når dette er særlig påkrevd.¹²⁰ Likevel bemerker førstvoterende at «*På den andre side er det også lovgivers uttrykte ønske at domstolene skal vise tilbakeholdenhet med bruk av samfunnsstraff ved alvorlige sedelighetsforbrytelser.*»¹²¹ Videre går dommeren grundig inn i lovforarbeidene til den

¹¹⁵ Rt 2006 471 avsnitt 7

¹¹⁶ Rt 2009 321

¹¹⁷ Rt 2009 321 avsnitt 9

¹¹⁸ Rt 2009 321 avsnitt 9

¹¹⁹ Rt 2009 321 avsnitt 10

¹²⁰ Rt 2009 321 avsnitt 11

¹²¹ Rt 2009 321 avsnitt 12 (min kursivering)

nye loven for å finne frem til hvilken form for straff som skal anvendes.¹²² Før det blir slått fast at samfunnsstraff ikke er aktuelt, påpeker førstvoterende at voldtekt «i form av seksuell omgang med en sterkt beruset eller sovende person ligger normalt i nedre sjikt av hva som rammes av voldtektsbestemmelsen, jf. Rt-2006-37 avsnitt 8. Jeg må likevel legge til grunn at også slike overtredelser er forbrytelser som lovgiver, både etter ny og gjeldende straffelov, har valgt å karakterisere som grove seksuallovbrudd.»¹²³ Her ser man et godt uttrykk for lojalitet overfor lovgivers vilje.

En dom som viser at straffenivået øker, på tross av den ovennevnte dommen, er Rt-2010-124.¹²⁴ Denne dommen omhandler en far som ble dømt for voldtekt til samleie og voldtekt til seksuell omgang av sine to mindreårige døtre, jf. § 192 første ledd litra a og andre ledd litra a, samt for alvorlige krenkelser og utøvd vold mot begge døtrene og sin sønn. Her opprettholdt Høyesterett lagmannsrettens straffeutmåling på ubetinget fengsel i 7 år.

I denne dommen blir det lagt stor vekt på straffeskjerpningen som har utviklet seg de siste årene etter lovendringen i 2000, og førstvoterende viser til et sitat fra lagmannsretten der det blir uttalt at «*Det må markeres klart ved straffeutmålingen at denne saken gjelder flere forhold og at den omfatter flere voldtekter av egne mindreårige barn. Straffenivået er betydelig skjerpet over de siste 6-8 årene, noe som er allment kjent. Straffen for en ordinær voldtekt ligger nå ofte i området fengsel i 3-4 år. Det er alminnelig oppfatning i samfunnet at nivået fortsatt gradvis skal heves.*»¹²⁵ Her ser man et tydelig at retten slår fast en straffeøkning som sakte har utviklet seg i rettspraksis og samtidig sender et signal på at det fremdeles er et ønske om å heve straffenivået ytterligere innen voldtektsforbrytelser både i samfunnet og i rettsvesenet. Det blir videre vist til en del dommer for å underbygge dette faktum og for å rettferdiggjøre at den utmålte straffen er rimelig i dette tilfellet. Blant annet viser

¹²² Rt 2009 321 avsnitt 12

¹²³ Rt 2009 321 avsnitt 14 (min kursivering)

¹²⁴ Rt 2010 124

¹²⁵ Rt 2010 124 avsnitt 12(min kursivering)

førstvoterende til en dom fra 2009,¹²⁶ jf. nedenfor i punkt 6.1, og uttaler; «*Jeg minner også om at det i Rt-2009-1412 avsnitt 34 er understreket at den skrittvis økningen av straffen for seksuallovbrudd som har funnet sted siden lovendringen i 2000, skal fortsette.*»¹²⁷

Det som er ekstra spennende med denne dommen og den høye straffen som blir idømt, er at retten under straffeutmålingen fremhever de skadelige konsekvensene overgrepene og mishandlingen har ført til. Det blir i avsnitt 21 påpekt at skadevirkninger ofte og som regel er en naturlig følge av seksuelle overgrep og at dette i utgangspunktet er fanget opp av straffenivået, men at det i helt særlige tilfeller finnes unntak. Førstvoterende konstaterer at barna har store problemer og at skadevirkningene i denne saken er svært alvorlige.¹²⁸ Det kan av den grunn virke som at et slikt særlig tilfelle nettopp foreligger i denne saken, uten at det blir uttrykt eksakt.

Selv om den utmålte straff var høy i dette tilfellet, må det likevel påpekes at 1 år av straffen ble gitt for den utøvde volden og krenkelsene barna ble utsatt for.¹²⁹

I denne dommen forelå det dissens, der dommer Indreberg, Øie, Tønder og Schei utgjorde flertallet. Mindretallet, dommer Flock, mente straffen skulle settes til fengsel i 5 år og 9 måneder. Dommeren påpekte at den gradvise hevingen av straffenivået ville fortsette i flere år fremover, men at slik han så det «*..har vi ennå ikke nådd et nivå som tilsier at lagmannsrettens utmålte straff på fengsel i 7 år kan sies å være passende. En slik straff vil således etter min mening innebære et taktomslag i den straffskjerpelsen som for tiden blir gjennomført.*»¹³⁰

¹²⁶ Rt 2009 1412

¹²⁷ Rt 2010 124 avsnitt 15 (min kursivering)

¹²⁸ Rt 2010 124 avsnitt 21

¹²⁹ Rt 2010 124 avsnitt 20

¹³⁰ Rt 2010 124 avsnitt 31 (min kursivering)

6 Lovendringen i 2010

6.1 Generelt

Vi har nå sett på en del Høyesterettsdommer fra perioden 2000 til 2010 og vi ser at straffnivået gradvis øker. Likevel er det en del svingninger i den utmålte straff og nivået er fremdeles lavt. I juni 2010 trådte en ny lovendring i kraft på seksualforbrytelsenes område. Vi skal nå se hvorfor dette ble gjort og hvilke endringer som ble foretatt.

Lovendringen i 2010 kom i sammenheng med en stor revisjon av Straffeloven. Bakgrunnen var at lovgiver ønsket «å få høyere normalstraffnivåer» for flere grove forbrytelser, og deriblant seksuallovbrudd.¹³¹

Allerede i 2005 ble det utferdiget en ny straffelov der det blant annet ble foretatt endringer av de ulike bestemmelsene om seksualforbrytelser i form av høyere minstestraffer. I 2009 kom det et tillegg med uttalelser fra lovgiver med angivelse av ulike normalstraffnivå.¹³² Selv om store deler av loven fremdeles ikke trådt i kraft i dag, ble det i siste delproposisjon til loven gitt uttrykk for at retningslinjene og motivene som var gitt, burde gis anvendelse ved utmåling av straff etter straffeloven av 1902.¹³³ Dette var ikke Høyesterett enig i og uttalte i to storkammeravgjørelser fra 2009¹³⁴ at straffnivået i motivene til den nye straffeloven ikke kunne anvendes for fullt før den trådte i kraft. Ifølge flertallet i begge dommene ville dette være i strid med Grunnlovens og folkerettens forbud mot lovers tilbakevirkende kraft.¹³⁵

Rt-2009-1412¹³⁶ er den mest sentrale dommen av disse to storkammeravgjørelsene i vårt tilfelle da den omhandler sedelighetsforbrytelser. Saken gjaldt overtredelse av straffeloven § 195 og § 197 idet det her var tale om seksuell omgang med mindreårig

¹³¹ Prop.97 L (2009-2010) s.5

¹³² Ot.prp.nr 22 (2008-2009)

¹³³ Prop.97 L (2009-2010) s.6

¹³⁴ Rt 2009 1412 og Rt 2009 1423

¹³⁵ Grunnloven 1814 § 97 og EMK artikkel 7

¹³⁶ Rt 2009 1412

datter. Dommen berører altså ikke selve hovedbestemmelsen for voldtekt, § 192, som er temaet her, men jeg finner den likevel verdt å nevne på grunn av en del prinsipielle uttalelser om den nye straffelovens motiver. Dommen er også blitt sentral for senere rettsavgjørelser inne seksualforbrytelser ved stadige henvisninger, noe vi vil se senere i denne oppgaven.

I denne dommen forelå dissens der flertallet var bestående av dommer Flock, Gussgard, Bruzelius, Stabel, Øie, Endresen, Indreberg, Bårdsen, Webster og Schei.

Flertallet er klare på at det ikke er noen «*tvil om at når straffeloven av 2005 trer i kraft, så plikter domstolene å legge til grunn et straffnivå slik det er kommet til uttrykk i lovens forarbeider.*»¹³⁷ De slår klart fast at for handlinger som ble begått før den nye loven ble vedtatt og tillegget i 2009 om normalstraffenivå kom «*skal bedømmes etter straffeloven av 1902.*»¹³⁸ og at «*lovgivers uttalelser om skjerpet straffenivå i forarbeidene til loven av 2009 ikke kan tillegges noen selvstendig vekt.*»¹³⁹

Om handlinger som blir begått i mellomperioden, altså mellom vedtagelsen av 2009 tillegget og lovens ikrafttreden, uttaler domstolen at hensynene bak tilbakevirkningsforbudet i Grunnloven og EMK «*gjør seg ikke gjeldende – iallfall ikke med samme tyngde... Da har lovgiveren allerede før den straffbare handlingen begås, som ledd i lovgivningsarbeidet på det aktuelle rettsfelt, både angitt straffenivå og det tidspunkt straffenivået skal gjelde fra. Hensynet til forutberegnelighet og til å motvirke at lovgiveren gir mulighet for å påvirke straffutmålingen for straffbare forhold som allerede er begått, er da ivaretatt i en slik grad at uttalelser om høyere straffenivå skal vektlegges.*»¹⁴⁰ men at domstolene likevel skal være «*varsomme med straffskjerpelser i store sprang...*»¹⁴¹

Man ser altså at domstolen er veldig tilbakeholdne med å la lovgivers fremtredende rolle innen seksualforbrytelser få for stor innvirkning på deres dømmende makt og bidra til at domstolene setter seg ut over de håndfaste verdiene i Grunnloven og annen lovgivning.

¹³⁷ Rt 2009 1412 avsnitt 22 (min kursivering)

¹³⁸ Rt 2009 1412 avsnitt 35 (min kursivering)

¹³⁹ Rt 2009 1412 avsnitt 33 (min kursivering)

¹⁴⁰ Rt 2009 1412 avsnitt 38 (min kursivering)

¹⁴¹ Rt 2009 1412 avsnitt 39 (min kursivering)

Mindretallet, dommer Skoghøy, var av den motsatte oppfatning, og mente forbudet retter seg mot strafferammene og ikke mot det generelle straffenivået. Så lenge strafferammene forble de samme, måtte man kunne legge vekt på lovgivers og samfunnets syn og vurderinger når det gjaldt straffenivået i den enkelte bestemmelse.¹⁴² Videre uttaler mindretallet at «*Domstolene må ved sin anvendelse av retten være tro mot de demokratiske idealer vårt samfunn er bygd på. I motsetning til dommerne er lovgiverne demokratisk valgt, og ved straffutmålingen må derfor domstolene etter min mening være lydøre overfor lovgivernes uttalelser.*»¹⁴³ Her ser man altså at mindretallet er mer tilbakeholdne med å sette seg utover lovgivers signaler og handlinger enn det flertallet velger å gjøre.

På grunn av lovgivers ønske om å heve straffenivået innen seksualforbrytelser med øyeblikkelig virkning, var det dermed et behov for en ny lovendring i straffeloven av 1902. Lovgiver ønsket ikke å vente på den gradvise økning som ville utvikle seg i domstolene frem til den nye loven trådte i kraft, da dette, uten en lovendring, ville ta for lang tid sett fra lovgivers ståsted.¹⁴⁴

Selv om lovgiver fremdeles ikke var tilfreds med domstolenes straffeutmålingsnivå innen seksualforbrytelser og valgte å gå veien om en lovendring for å raskere øke normalstraffenivået, ble det i forarbeidene til lovendringen påpekt fra lovgiver at domstolene fremdeles skal dømme etter fritt skjønn slik de finner riktig og at lovgiver på ingen måte prøver å begrense dette.¹⁴⁵ Det blir videre sagt at dommene fra 2009 (jf. ovenfor) gav viktige bidrag til lovgiver. Dette gjaldt både i forhold til lovgivningsarbeidet med å øke strafferammene innen voldtekt, og hvordan domstolen forholder seg til motiver til lover som ennå ikke er trådt i kraft.¹⁴⁶ Her ser man altså at lovgiver tar til seg og innretter seg etter domstolenes vilje. Videre ser man at

¹⁴² Rt 2009 1412 avsnitt 49 og 50 og Prop.97 L (2009-2010) s.11

¹⁴³ Rt 2009 1412 avsnitt 49 (min kursivering)

¹⁴⁴ Prop.97 L (2009-2010) s.6

¹⁴⁵ Prop.97 L (2009-2010) s.7

¹⁴⁶ Prop.97 L (2009-2010) s.11 punkt 4.3

påvirkningskraften og mekanismen innen utvikling og praktisering av straffnivået på seksualforbrytelsenes område går begge veier.

Likevel synes det ut fra forarbeidene å dømme at lovgiver får siste ord. Her blir det nemlig understreket at nettopp lovgivers syn på hva som bør være normalstraffenivået i de ulike typetilfeller, skal tillegges stor vekt av domstolene ved straffeutmålingen. Dette normalstraffenivået kommer til uttrykk i lovforarbeidene til den nye lovendringen.¹⁴⁷

Det fremheves blant annet at det «er alminnelig akseptert- også av den samlede Høyesterett i storkammersakene- at lovgiver med bindende virkning kan gi retningslinjer om nye normalstraffenivåer for utvalgte lovbruddskategorier.»¹⁴⁸

I forarbeidene til lovendringen i 2010 ble det fremdeles eksisterende problemet, sett fra lovgivers ståsted, med altfor lavt straffenivå innen seksualforbrytelser understreket. Dette gjøres ved at flesteparten av dommene siden lovendringen i 2000 kort blir gjennomgått.¹⁴⁹ Her ser man at straffenivået ikke har steget merkbart siden lovendringen i 2000. Videre ser man at fremdeles store deler av straffeskalaen som ikke blir utnyttet. Det blir påpekt at selv om domstolen i mange saker konstaterer skjerpene omstendigheter i en sak, blir det likevel utmålt straffer i det nedre sjikt.¹⁵⁰

Et eksempel har man fra Rt-2003-1561. Her ble det utmålt en straff på kun fengsel i 2 år og 9 måneder, og dette til tross for at domstolen karakteriserte forholdet som en «*grovere form for voldtekt.*»¹⁵¹ Hvis det blir utmålt en straff på i underkant av tre år for voldtektstilfeller som av domstolen anses som grove, kan det spørres hva som skal til for at maksimumsstraffen på 21 år skal komme til anvendelse. Det blir videre påpekt at «Det er særlig behov for å heve straffenivået for voldtekter som i dag pådømmes etter § 192 første ledd bokstav b. Her utmåles en markert lavere straff enn etter bokstav a.»¹⁵² Man ser til stadighet at domstolen karakteriserer den førstnevnte type av voldtekt som

¹⁴⁷ Prop.97 L (2009-2010) s.7

¹⁴⁸ Prop.97 L (2009-2010) s.12 siste avsnitt

¹⁴⁹ Prop.97 L (2009-2010) s.14-17

¹⁵⁰ Prop.97 L (2009-2010) s.18

¹⁵¹ Prop.97 L (2009-2010) s.18 andre avsnitt (min kursivering)

¹⁵² Prop.97 L (2009-2010) s.18 tredje avsnitt

en mindre alvorlig forbrytelse og at det faller inn i det nedre sjikt av straffebudet.¹⁵³ Dette bør det, i følge lovgiver, bøtes på og gjøres noe med. Det er til stadighet uttrykt fra lovgiver i flere lovforarbeider (jf. ovenfor i punkt 4) at voldtekt som faller inn under § 192 første ledd litra b kan være like straffverdig som all annen form for voldtekt.

Også i dette lovarbeidet kommer det frem at straffnivået ikke samsvarer med det syn på straffverdighet man har i samfunnet på voldtekt og som kan leses ut fra strafferammene i bestemmelsen.¹⁵⁴ På nytt påpeker lovgiver at voldtekt er en av forbrytelsene i straffeloven som i utgangspunktet har meget høye strafferammer og skal beskytte enkeltindividet med et sterkt vern, og faller i samme kategori som drap, grov vold og narkotikaforbrytelser.¹⁵⁵ Likevel er voldtekt den forbrytelsen der spekteret i strafferammene blir minst flittig brukt blant de andre forbrytelsene i samme kategori. Lovgiver uttaler blant annet at «Voldtektsbestemmelsen verner ikke bare den enkeltes psykiske integritet, men retter seg mot svært alvorlige krenkelser av den fysiske integritet og personers mest intime sfære. Straffnivået for voldtekt bør derfor heves slik at det samsvarer bedre med straffnivået for andre sammenlignbare overtredelser som krenker enkeltindividets fysiske integritet.»¹⁵⁶

6.2 Hvilke endringer som ble foretatt

Den viktigste endringen som blir foretatt under dette lovgivningsarbeidet er at minstestrafen blir økt fra fengsel i 2 år til 3 år for voldtekt til samleie etter § 192 første ledd. Ved denne økningen blir det sagt at det er de tilfeller som kan karakteriseres som mildere former for voldtekt som minstestrafen er ment å ramme. Det generelle straffnivået skal ligge markant høyere enn dette dersom det hverken foreligger formildende eller skjerpene omstendigheter.¹⁵⁷

I forarbeidene ser man at lovgiver aktivt går inn for å kartlegge et normalstraffnivå ved ulike typetilfeller innen voldtekt. Det kommer frem at dette nivået ikke bør være lavere

¹⁵³ Prop.97 L (2009-2010) s.18 tredje avsnitt

¹⁵⁴ Prop.97 L (2009-2010) s.18 femte avsnitt

¹⁵⁵ Prop.97 L (2009-2010) s.18 fjerde avsnitt

¹⁵⁶ Prop.97 L (2009-2010) s.18 fjerde avsnitt og utover

¹⁵⁷ Prop.97 L (2009-2010) s.20

enn fengsel i 4 år for tilfeller som blir dømt etter § 192 første ledd, og at dette gjelder uavhengig av hvilken bokstav forholdet faller inn under. Dessuten bør det være et fokus at utgangspunktet skal være en ubetinget dom, og at deldommer kun i sjeldne tilfeller skal benyttes dersom det foreligger særdeles formildende omstendigheter. Rt-2002-1295 (se dommen referert ovenfor i punkt 5.3) der det ble idømt fengsel på 2 år og 1 måned, der 1 år og 1 måned ble gjort betinget, blir nevnt som et eksempel på et saksforhold som i dag bør falle inn under dette nivået.¹⁵⁸

Videre uttrykker lovgiver at i voldtektstilfeller der skjerpene omstendigheter foreligger, bør normalstraffenivået i dag ikke ligge lavere enn fengsel i 6 år.¹⁵⁹ Som eksempel nevnes Rt-2003-625 og Rt-2002-828 der det ble idømt en straff på fengsel i henholdsvis 4 og 5 år.¹⁶⁰

For tilfeller der det foreligger forhold som gjør at minstestrafen kommer til anvendelse, jf. § 192 andre ledd, bør det ifølge lovgiver idømmes straff på fengsel som ikke er mindre enn 5 år. Også her belyser lovgiver hvilke tilfeller som bør faller inn under dette normalstraffenivået ved på trekke frem blant annet Rt-2004-1902¹⁶¹ hvor det ble utmålt en straff på fengsel i 2 år og 8 måneder.

Til slutt fremhever lovgiver at det må skje en heving av straffenivået ved tilfeller av voldtekt til seksuell omgang, selv om de ikke faller inn under minstestrafen. Dette er for at det ikke skal oppstå et utpreget skille mellom disse tilfeller og voldtekt til samleie tilfellene.¹⁶²

Lovgiver er likevel påpasselig med å påpeke at selv om det er snakk om normalstraffenivåer, er det på ingen måte et ønske om å binde straffeutmålingen og gjøre den statisk. Tvert imot er det ment som en retningslinje for domstolene for å effektivt øke straffenivået, og hvor de videre skal utøve sitt eget skjønn avhengig av de

¹⁵⁸ Prop.97 L (2009-2010) s.20 punkt 5.1.2.3

¹⁵⁹ Prop.97 L (2009-2010) s.20 punkt 5.1.2.3

¹⁶⁰ Rt 2003 625 og Rt 2002 828

¹⁶¹ Rt 2004 1902

¹⁶² Prop.97 L (2009-2010) s.21

ulike omstendigheter som foreligger i den enkelte sak.¹⁶³ Signalisering av hva som bør være normalstraffenivå er med andre ord lovgivers måte å få bukt på problemet med det lave straffenivået innen seksualforbrytelser.

7 Hvordan forholder domstolene seg til lovendringen i 2010

7.1 Generelt

Vi har nå sett på bakgrunnen for lovendringen i 2000, og i det følgende skal det redegjøres for Høyesterettspraksis som foreligger i dette tidsrommet. Dette gjøres for å se hvordan domstolene forholder seg til nok en lovendring på seksualforbrytelsenes område. Det vil også bli drøftet om og hvordan straffenivået har økt.

Som man så etter lovendringen i 2000 ble ikke de utmålte straffer for voldtektsforbrytelser merkbart forhøyet, og fremdeles var store deler av spekteret i strafferammen i § 192 ubenyttet. Selv om man så forbedring i straffeutmålingen og strengere straffer faktisk ble idømt, var lovgiver fremdeles ikke fornøyd med domstolenes utøvelse av bestemmelsen og deres utvikling av straffenivået. Som nevnt ovenfor i punkt 6 var lovgivers forsøk på løsning av dette problemet nok en lovendring. Nedenfor vil mesteparten av rettspraksis fra Høyesterett etter den siste og nyeste lovendringen innen seksualforbrytelser bli gjennomgått.

7.2 Forhold inntruffet før lovendringen trådte i kraft

En dom som ble avsagt etter den nye lovendringen i 2010 var trådt i kraft, er Rt-2010-1595.¹⁶⁴ Her var det snakk om flere tilfeller av voldtekt til samleie av to kvinner, jf.

¹⁶³ Prop.97 L (2009-2010) s.20 punkt 5.1.2.3

¹⁶⁴ Rt 2010 1595

§ 192 første ledd litra a og andre ledd litra a, samt frihetsberøvelse av den ene kvinnen og voldsutøvelser mot andre personer. I og med at gjerningstidspunktet for voldtektene var i 2009, ble det utmålt straff etter voldtektsbestemmelsen og det straffenivå som forelå før lovendringen.¹⁶⁵ På tross av dette ble likevel straffen forvaring med en lengstetid på 7 år og 6 måneder og en minstetid på 5 år.

Under straffeutmålingen blir både lovendringen og den nye straffeloven behandlet av førstvoterende og det blir påpekt at de nye lovgiversignalene om å øke straffenivået ikke kan tillegges selvstendig vekt i denne saken.¹⁶⁶ Likevel sier førstvoterende at *«det har i Høyesteretts praksis de seneste ti årene, uavhengig av de lovendringene jeg nettopp nevnte, skjedd en gradvis skjerping av straffen for alvorlige seksuallovbrudd. Det er forutsatt at denne utviklingen bør fortsette...»*¹⁶⁷

Førstvoterende trekker så videre frem eldre dommer for å underbygge at det foregår en økning i utmåling av straff i Høyesterett, blant annet blir det vist til Rt-2009-1412 og Rt-2010-124, begge nevnt ovenfor i punkt 5.2.¹⁶⁸ Likevel er det to andre dommer, Rt-2004-252 og Rt-2006-828 der det også er innslag av frihetsberøvelse og vold, som danner utgangspunktet for straffeutmålingen. I disse to dommene ble det utmålt en straff på fengsel i 4 år, og selv om de omhandler grovere voldtekter enn i denne saken, mener førstvoterende ved å ta dette i betraktning og den økning som har skjedd de siste årene at den straffen som er utmålt av lagmannsretten på 7 år er passende som en samlet straff for begge voldtektene.¹⁶⁹

En av de første sakene som kom for Høyesterett etter lovendringen som trådte i kraft 25 juni 2010, var Rt-2011-238.¹⁷⁰ Saksforholdet omhandlet voldtekt til seksuell omgang av to jenter under den seksuelle lavalder. Gjerningspersonen var en 60 år gammel mann som over lang tid hadde forgrepet seg på samboerens to barnebarn. I denne dommen

¹⁶⁵ Rt 2010 1595 avsnitt 10

¹⁶⁶ Rt 2010 1595 avsnitt 10

¹⁶⁷ Rt 2010 1595 avsnitt 10 (min kursivering)

¹⁶⁸ Rt 2010 1595 avsnitt 10

¹⁶⁹ Rt 2010 1595 avsnitt 11

¹⁷⁰ Rt 2011 238

fastholdt retten lagmannsretten utmålte straff på fengsel i 3 år og 6 måneder. Ikke bare er dette en forholdsvis streng straff sett i forhold til denne type voldtekt, men også med tanke på at overgrepene fant sted før den nye lovendringen trådte i kraft. Dette er merkelig særlig med tanke på at minstestrafen for grovere tilfelle av seksuallovbrudd, nemlig voldtekt til samleie, nå ble satt til fengsel i 3 år.

Med tanke på at straffen er nokså streng sett i forhold til andre pådømte tilfeller av voldtekt til seksuell omgang, se blant annet Rt-2003-496 og Rt-2009-321 som begge er omtalt ovenfor i punkt 5, skulle man tro retten ville trekke frem den nye lovendring som nå var trådt i kraft og forarbeidene til denne for å underbygge sin opprettholdelse av lagmannsrettens straff. Dette gjør retten derimot ikke, men viser istedenfor til den generelle praksis i domstolene de senere år og den straffskjerpning som her har funnet sted.¹⁷¹ Domstolen fremhever også at *«det har skjedd en gradvis skjerpelse av straffen for seksuallovbrudd overfor barn, og at denne utviklingen bør fortsette.»*¹⁷² Dette samsvarer godt med det lovgiver trekker frem i forarbeidene, nemlig at voldtekt av barn som er mindreårige skal være et vesentlig straffeskjerpene moment ved utmåling av straff.¹⁷³

7.3 Forhold inntruffet etter lovendringen trådte i kraft

En annen dom som viser en økning av straffenivået og at domstolen nå virkelig begynner å utnytte straffeskalaen mer, er Rt-2011-734.¹⁷⁴ I denne saken var det snakk om et tilfelle av voldtekt til samleie med elementer av grove trusler og frihetsberøvelse. Også i denne dommen ble lagmannsrettens utmålte straff på fengsel i 5 år opprettholdt av Høyesterett.

Denne dommen er meget spennende sett i forhold til det nye lovarbeid og den tidligere rettstilstand med tanke på straffenivået. Førstvoterende går direkte inn på en drøftelse

¹⁷¹ Rt 2011 238 avsnitt 20 og 22

¹⁷² Rt 2011 238 avsnitt 20 (min kursivering)

¹⁷³ Prop.97 L (2009-2010) s.20

¹⁷⁴ Rt 2011 734

av straffnivået i § 192¹⁷⁵ og lovendringen med dens motiver.¹⁷⁶ Det blir konstatert at lovgiver har et ønske om å heve straffnivået innen seksualforbrytelser, og bakgrunnen for lovarbeidet blir grundig gjennomgått.¹⁷⁷ Normalstraffnivået blir gjennomgått og forklart for å klargjøre at det fra nå av vil være et nytt utgangspunkt ved straffeutmålingen enn tidligere. Eldre dommer blir nevnt for å belyse hvor nivået skal ligge i dag i lignende tilfeller med tanke på lovendringen. Likevel påpeker domstolen at selv om det nå foreligger nye retningslinjer for pådømmelse i voldtektssaker, rokker ikke dette «ved domstolenes plikt til å fastsette en forsvarlig straff i det enkelte tilfellet, basert på et bredt spekter av hensyn.»¹⁷⁸ Her ser man klart at domstolen viser lojalitet overfor lovgiver og virkelig setter seg inn i siktemålet med lovendringen.

Videre kommer det frem at selv om det nå er utarbeidet en del straffnivåer og er gitt retningslinjer om fastsetting av straff, er det likevel slik at «angivelsen av et normalstraffnivå i motivene reduserer ikke domstolenes ansvar for å nyansere, justere og utvikle straffnivået over tid...»¹⁷⁹ Man ser altså at ikke bare de nye motivuttalelser blir tatt inn og akseptert av domstolen, men det blir også gitt uttrykk for et fortsatt behov for en utvikling i domstolene av straffnivået innen seksualforbrytelser i tillegg til det høyere normalstraffnivå som nå gjelder.

Ser man på straffen isolert, er det en streng straff og ligger godt over gjennomsnittet for dommer med lignende saksforhold, jf. ovenfor i punkt 5. På den andre siden er det uttrykkelig uttalt i lovforarbeidene til den nye loven av straff for voldtekt der det foreligger skjerpene omstendigheter ikke bør være mindre enn 6 års fengsel, jf. ovenfor i punkt 6.2. Det kommer frem i avsnitt 16 i dommen at det foreligger slike skjerpene omstendigheter i denne saken og at straffen i utgangspunktet bør settes til fengsel i 6 år. Det heter i dommen at «Elementene av grove trusler og frihetsberøvelse er fremtredende: Fornærmede ble praktisk talt holdt fanget i sitt eget hjem over en periode på fem timer.»¹⁸⁰ Grunnen til straffnedsettelsen er tiltaltes raske tilståelse.¹⁸¹

¹⁷⁵ Rt 2011 734 avsnitt 6

¹⁷⁶ Rt 2011 734 avsnitt 7, 8 og 9

¹⁷⁷ Rt 2011 734 avsnitt 8-14

¹⁷⁸ Rt 2011 734 avsnitt 11 (min kursivering)

¹⁷⁹ Rt 2011 734 avsnitt 11 (min kursivering)

¹⁸⁰ Rt 2011 734 avsnitt 15 (min kursivering)

7.3.1 Er rettstilstanden blitt stabil?

Ut fra de tre siste dommene som nå er blitt gjennomgått ser man en klar endring i straffeutmålingen og at domstolen nå legger nivået ved utmåling av straff en del høyere. På bakgrunn av dette skulle man tro at lovgivers klare tale om et generelt høyere straffenivå innen seksualforbrytelser ville vinne innpass på generell basis hos domstolene. Dommen som behandles i det følgende viser at dette ikke alltid tilfelle.

I Rt-2011-1013¹⁸² var det snakk et forsøk på overfallsvoldtekt av en kvinne som var på vei hjem. Vold var utøvd i form av flere slag mot ansiktet. Forsøket ble avbrutt da det kom en forbigående mann. Selv om Høyesterett i denne saken økte straffen som var utmålt av ting- og lagmannsrett, ble straffen satt til knappe 2 år og ti måneders fengsel. Denne saken dreier seg om et forsøk på voldtekt, men dommeren tar likevel utgangspunkt i straffeutmålingen for fullbyrdet voldtekt når han skal behandle straffeutmålingsspørsmålet.¹⁸³

Som i de to ovennevnte dommene, gjør førstvoterende ganske raskt rede for forarbeidene til den nye loven med tilhørende dommer.¹⁸⁴ Dette for å danne et utgangspunkt for straffeutmålingen, og det blir blant annet trukket fem at *«normalstraffa for valdtekt ikkje bør vere under fengsel i fire år.»*¹⁸⁵ Videre mener dommeren at dette overfallstilfellet har et alvorligere preg, dersom det hadde blitt fullbyrdet, enn de tilfellene som normalstraffen er ment å gjelde for.¹⁸⁶ Det blir konkludert med at en straff på fengsel i 5 år eller mer ville vært passende.¹⁸⁷ Man ser altså at lovgivers gitte normalstraffenivå for voldtekt til seksuell omgang, både med og uten skjerpene omstendigheter tilstede, blir tatt til etterretning av domstolen og utøvd

¹⁸¹ Rt 2011 734 avsnitt 17

¹⁸² Rt 2011 1013

¹⁸³ Rt 2011 1013 avsnitt 8

¹⁸⁴ Rt 2011 1013 avsnitt 10-15

¹⁸⁵ Rt 2011 1013 avsnitt 13 (min kursivering)

¹⁸⁶ Rt 2011 1013 avsnitt 17

¹⁸⁷ Rt 2011 1013 avsnitt 18

under straffutmålingen. Dette er i mine øyne en positiv utvikling og vil bidra til et lettere arbeid med å heve det generelle straffenivå innen seksualforbrytelser.

Når dommeren så går over på å behandle hvilken straff som bør utmåles for dette aktuelle tilfellet, blir det lagt til grunn at mange av skadevirkningene vil inntre allerede ved forsøket og at tiltalte hadde til hensikt å gjennomføre voldtekten.¹⁸⁸ Det blir konkludert med at en reduksjon på 1 år vil være passende, altså en straff på fengsel i 4 år.¹⁸⁹ Ut fra dette ser man at selv om handlingen ikke ble fullbyrdet, vil likevel ikke dommeren tilkjenne en stor straffereduksjon. At den utmålte straff på tross av dette ble lavere var grunnet tiltaltes raske tilståelse etter anholdelse.¹⁹⁰

I Rt-2011-734 som er omtalt ovenfor i punkt 7.2, var det også snakk om straffereduksjon på grunn av tiltaltes raske tilståelse. Det må påpekes at saksforholdet i disse to sakene er meget forskjellig. I den ovennevnte dommen ble samleie gjennomført og det forelå større elementer av trusler og andre skjerpene omstendigheter. Likevel ble det foretatt en større straffereduksjon i dette tilfellet, 1 år og 2 måneder, enn i ovenfor nevnte dom, 1 år.

Hva grunnen til dette kan være er usikkert. Jeg vil tro det avgjørende var at gjerningspersonen i den ovennevnte dommen var gitt til kjenne, mens det i dette tilfellet ville vært vanskelig å finne gjerningspersonen dersom han ikke selv ville ha kommet til politiet.

En annen dom som omhandler forsøk på voldtekt til samleie er Rt-2011-1017.¹⁹¹ Denne saken bar preg av et overfall ved at tiltalte hadde trengt seg inn i fornærmedes hjem mot hennes vilje. Selve handlingen varte over et kort tidsrom, men tiltalte forlot ikke leiligheten før nesten en time etter overfallet og fornærmede var dermed under en trussel i et langt tidsrom etter selve forsøkshandlingen. I tillegg pådro fornærmede seg

¹⁸⁸ Rt 2011 1013 avsnitt 20 og 21

¹⁸⁹ Rt 2011 1013 avsnitt 22

¹⁹⁰ Rt 2011 1013 avsnitt 22-31

¹⁹¹ Rt 2011 1017

nakkeplager etter overfallet, noe som ble ansett straffeskjerpene.¹⁹² Voldtektsforsøket ble begått kort tid før lovendringen av 2010 trådte i kraft, men på tross av dette utmålte Høyesterett en straff på fengsel i 3 år og 3 måneder.

Istedenfor å først behandle den nye lovendring og motivuttalelsene til denne for å danne et utgangspunkt for straffeutmålingen, går førstvoterende direkte inn på den nye straffeloven av 2005 for å få frem at det er et behov for å øke strafferammene innen seksualforbrytelser.¹⁹³ Deretter tar dommeren opp den nye lovendring og konkluderer med at *«det følger da av de prinsipielle uttalelser i storkammeravgjørelsen, Rt-2009-1412, at det ikke allerede i vår sak kan tas hensyn til den ytterligere straffskjerpning som forarbeidene til lovendringen i 2010 gir anvisning på.»*¹⁹⁴ Altså er det ikke anledning til å ta utgangspunkt i noen av de nye lovendringene ved straffeutmålingen. Likevel sier dommeren at det ved avsigelsen av plenumsdommen i 2009 ikke var forutsatt at det skulle komme en ny lovendring. Da denne kom, måtte dermed domstolene ta stilling til en økning av strafferammene tidligere enn antatt, og førte til at økningen av straffenivå måtte gå raskere. Dermed mente domstolen i dette tilfellet at det ville være naturlig å ikke legge utgangspunktet for straffeutmålingen mye lavere enn det som allerede følger av motivene for at spranget i straffenivå ikke skal bli for stort. Dette på grunn av at denne forsøksepisoden inntraff kun noen uker før den nye lovendringen trådte i kraft.¹⁹⁵

Da det i dette saksforhold er snakk om et forsøk og ikke en fullbyrdet voldtekt, vil straffenivået være lavere. Selv om det i forarbeidene til den nye lovendringen ikke er sagt noe om straffenivået for forsøk, mener likevel dommeren at det ikke kan *«ses å være noen grunn til å unnta disse tilfellene fra den generelle skjerpelse på dette området. Jeg legger da til grunn at straffenivået for forsøksstilfellene skal økes i samme forhold som straffenivået ellers.»*¹⁹⁶ For å danne et utgangspunkt for straffeutmålingen i dette tilfellet ser dommeren på hvordan bedømmelsen ville vært dersom handlingen

¹⁹² Rt 2011 1017 avsnitt 24

¹⁹³ Rt 2011 1017 avsnitt 13

¹⁹⁴ Rt 2011 1017 avsnitt 16 og 17 (min kursivering)

¹⁹⁵ Rt 2011 1017 avsnitt 18-19

¹⁹⁶ Rt 2011 1017 avsnitt 21 (min kursivering)

hadde vært fullbyrdet¹⁹⁷, samme fremgangsmåte som i Rt-2011-1013, jf. rett ovenfor, før han går over på selve forsøkshandlingen.

Til forskjell fra den ovennevnte dommen om forsøk på voldtekt, Rt-2011-1013, kommer førstvoterende i denne saken med enkelte momenter som kan gi veiledning på hva man kan legge vekt på ved utmåling av straffen og dermed komme frem til hvor stor reduksjon av straffen som skal foretas. Det blir uttalt at det *«vil blant annet måtte vektlegges i hvilken utstrekning forsøket omfatter fullbyrdelse av handlinger som kunne vært straffet etter alternative bestemmelser, varighet og intensitet av forsøket, og hva som er årsaken til at forsøket oppgis.»*¹⁹⁸

Det blir ikke sagt eksakt hvor streng straffen ville blitt dersom handlingen hadde blitt fullbyrdet, men retten uttaler at tilfellet ligger mellom den ordinære voldtekt, 4 år, og Rt.2003-625 som i forarbeidene til straffeloven av 2005 ikke burde ligge lavere enn fengsel i 5 år.¹⁹⁹ Man ser dermed at straffereduksjonen i denne dommen ikke er så stor, med tanke på at det dreier seg om et forsøk og handlingen inntraff før lovendringen trådte i kraft. Dette vil kunne sende et positivt signal til både lavere instanser og til fremtidige saker med lignende saksforhold som kommer opp for Høyesterett.

En sak som utmerker seg veldig, både på grunn av dens alvorlige omfang og meget strenge straff som ble idømt, er Rt-2011-1789.²⁰⁰ I denne saken ble fire personer dømt for flere tilfeller av voldtekt til seksuell omgang og samleie, grov utnyttelse, samt omsorgssvikt av fire mindreårige barn. Det ble utmålt straff av ulik lengde for disse fire domfelte. I denne saken var det to hovedmenn, en kvinne og en mann, som seksuelt mishandlet sine egne to barn og barna til et vennepar over en lengre periode. Disse to tiltalte ble dømt til fengsel i 15 år. Selv om det ble påpekt at moren, den ene av hovedmennene, hadde opptrådt sterkt klanderverdig da hun hadde latt overgrepene skje overfor sine egne barn og dermed hadde sviktet dem grovt, valgte Høyesterett å dømme

¹⁹⁷ Rt 2011 1017 avsnitt 22

¹⁹⁸ Rt 2011 1017 avsnitt 27 (min kursivering)

¹⁹⁹ Rt 2011 1017 avsnitt 23 og 25

²⁰⁰ Rt 2011 1789

de to hovedtiltalte under ett. Det blir uttalt at da de i all *«huvudsak var saman om [handlingene], og det var felles tilrettelegging som gjorde at omfanget vart som det vart.»*²⁰¹ De andre to tiltalte, venneparet, ble ikke dømt for direkte overgrep, men for medvirkning til seksualforbrytelsene mot sine egne barn. De var ved flere anledninger tilstede da overgrepene skjedde, og dette ble ansett som straffeskjerpene for deres medvirkning.²⁰² Også disse to ble i hovedsak vurdert under ett av retten, men det ble idømt en straff på fengsel i henholdsvis 7 år og 5 år og 6 måneder. Hovedgrunnen for at den ene fikk en noe mildere straff, var graden av medvirkning, da denne personen kun medvirket til voldtekt til seksuell omgang, mens den andre medvirket også til voldtekt til samleie.

Det var i dommen også reist spørsmål om forvaring, men Høyesterett fant ikke grunnlag for å idømme dette. Det kan spørres om dersom forvaring hadde blitt idømt, om straffen dermed automatisk hadde blitt noe lavere da rettspraksis viser at domstolene fremdeles vegrer seg fra å idømme straffer i det øverst sjikt av straffeskalaen.

Det er lite veiledning i denne dommen på hvordan retten kommer frem til den utmålte straff og hva de tar utgangspunkt i. Utfordringen i dette tilfellet var for det første at rettspraksis ga liten veiledning for dette tilfellet da det ikke har kommet opp for Høyesterett saker som har lignende saksforhold, med slike grove voldtektsforbrytelser mot bar.²⁰³ En annen utfordring er at forholdene inntraff før lovendringen av 2010, så de nye motivuttalelsene og straffeskjerpningen vil ikke kunne få anvendelse i denne saken, jf. ovenfor i punkt 6.1. Dessuten ser man, slik førstvoterende påpeker under behandlingen av straffeutmålingen, at straffenivået for seksualforbrytelser er under utvikling.²⁰⁴ Forarbeidene til den nye lovendringen blir ikke nevnt, og det er også liten oppmerksomhet rettet mot den nye straffeloven av 2005. Selv om disse forhold for så vidt ikke kunne ha spilt noen avgjørende rolle ved straffeutmålingen, kunne det antagelig, slik man ser i Rt-2011-1017, gitt en viss veiledning for hvor ønsket straffenivå burde ligge.

²⁰¹ Rt 2011 1789 avsnitt 88 (min kursivering)

²⁰² Rt 2011 1789 avsnitt 44 og 93

²⁰³ Rt 2011 1789 avsnitt 81

²⁰⁴ Rt 2011 1789 avsnitt 81

8 Straffenivået i § 192

8.1 Generelt

Vi har til nå gjennomgått både lovendringer og dommer fra år 2000 frem til i dag. Under punkt 8 gis en oppsummering for det aktuelle straffenivået i § 192 slik det er i dag med et kort overblikk på hvordan det har utviklet seg. Det er fire hovedbolker som vil bli gjennomgått, (voldtekt til samleie, voldtekt til samleie/ seksuell omgang begått av mindreårige, grovt uaktsom voldtekt og voldtekt til seksuell omgang), og som de gjennomgått dommene vil bli fordelt på. I de dommene som er gjennomgått, har vi også to tilfeller av forsøk på voldtekt, der det henholdsvis ble utmålt straff på fengsel i 2 år og 10 måneder (Rt-2011-1013)²⁰⁵ og 3 år og 3 måneder (Rt-2011-1017).²⁰⁶

8.2 Voldtekt til samleie

Når det gjelder dommer som omhandler voldtekt til samleie, er det store svingninger i den utmålte straff, men straffenivået er på vei opp. Man ser en klar utvikling og en stor økning i straffenivået for denne type voldtekt.

Det er innen denne type voldtekts kategori den største progresjon har foregått og fremdeles foregår innen økning av straffenivået, jf. ovenfor i punkt 5 og 7.

Selv om det har vært avsagt en del strenge og mindre strenge dommer om hverandre innen denne voldtekts kategori, ser man et stort skille etter 2010. Selv om det av og til ble utmålt forholdsvis høye straffer, kan man se at før 2010, jf. under, at den utmålte straff lå i underkant av fengsel i 3 år. Etter 2010 ser man en omveltning og det skjer en stor økning av straffenivået ved utmåling av straff. Sett ut ifra de dommene som er gjennomgått, vil en straff på under fengsel i fem år for voldtekt til samleie i dag være lite sannsynlig.

²⁰⁵ Jf. punkt 7.3.1 andre avsnitt

²⁰⁶ Jf. punkt 7.3.1 tredje avsnitt

Avslutningsvis er det verdt å merke at straffnivået og dets utvikling er forskjellig avhengig av hvilken bokstav i § 192 første ledd tilfellet faller inn under. Som det er blitt vist i oppgaven ligger straffnivået for voldtekt til samleie av en person i hjelpeløs tilstand, bokstav b, en del lavere enn voldtekt til samleie etter bokstav a. På den annen side, som vi nå skal se er straffnivået for voldtekt til samleie etter begge bokstavene høyere der tiltalte er en voksen person enn om tiltalte var ung på handlingstidspunktet.

De dommer som i hovedsak omhandler voldtekt til samleie er:

Rt-2001-411²⁰⁷ -fengsel i 3 år og 3 måneder

Rt-2002-448²⁰⁸ -fengsel i 6 år og 6 måneder

Rt-2002-897²⁰⁹ - fengsel i 1 år

Rt-2002-1210²¹⁰ -fengsel i 5 år

Rt-2002-1288²¹¹ -fengsel i 2 år og 6 måneder, der 1 år ble gjort betinget

Rt-2002-1295²¹² -fengsel i 2 år og 1 måned, der 1 år og 1 måned ble gjort betinget

Rt-2002-1701²¹³ -fengsel i 2 år og 9 måneder

Rt-2010-124²¹⁴ -fengsel i 7 år

Rt-2010-1595²¹⁵ -fengsel i 7 år og 6 måneder

Rt-2011-734²¹⁶ -fengsel i 5 år

Rt-2011-1789²¹⁷ -fengsel i 15 år, 7 år og 5 år og 6 måneder

²⁰⁷ Jf. punkt 5.2

²⁰⁸ Jf. punkt 5.3

²⁰⁹ Jf. punkt 5.3

²¹⁰ Jf. punkt 5.3

²¹¹ Jf. punkt 5.3

²¹² Jf. punkt 5.3

²¹³ Jf. punkt 5.3

²¹⁴ Jf. punkt 5.5

²¹⁵ Jf. punkt 7.2

²¹⁶ Jf. punkt 7.3

²¹⁷ Jf. punkt 7.3.1

8.3 Voldtekt til samleie/ seksuell omgang begått av mindreårige

Det er ikke mange saker som har kommet opp for Høyesterett der den tiltalte er mindreårig, men ser man på de to dommene som har blitt gjennomgått, er det stor forskjell i straffenivået. I den først nevnte dommen forelå en fullbyrdet voldtekt til samleie, mens det i den andre dommen kun var snakk om voldtekt til seksuell omgang. Likevel er forskjellen i straffenivå stort, og da særlig med tanke på at den sistnevnte dommen ble avsagt like før den siste lovendring i 2010 kom og etter straffeloven av 2005 var utarbeidet. Det er uvisst hva Høyesterett vil idømme i lignende saker i dag, men straffenivået vil nok fremdeles være en del lavere enn der den tiltalte er eldre. Som retten har påpekt i disse dommene, må samfunnet være forsiktig med å putte unge lovbyrtere bak lås og slå og med å idømme for strenge straffer, jf. ovenfor i punkt 7.5

De dommer som i hovedsak omhandler mindreårige tiltalte er:

Rt-2000-822²¹⁸ -fengsel i 3 år og 4 måneder, der 1 år var ubetinget

Rt-2009-321²¹⁹ -fengsel i 7 måneder der 120 dager ble gjort betinget

8.4 Grovt uaktsom voldtekt

Denne voldtekts kategori er fremdeles ganske ny innen seksualforbrytelsene, noe som gjenspeiler seg i det lave straffenivå. Ut fra disse to dommene å dømme synes retten noe usikker på hvordan de skal bedømme slike tilfeller, og spørsmålet er ikke grundig nok behandlet i forarbeidene, jf. ovenfor i punkt 4.2 og i dommene. Det faktum at det heller ikke foreligger noen minstestraft for slike tilfeller, gjør det enda vanskeligere å finne et utgangspunkt for straffeutmålingen og finne et straffenivå både lovgiver og domstol kan se seg fornøyd med. Selv om det foreløpig ikke har kommet mange tilfeller av grovt uaktsom voldtekt opp for domstolene, vil man nok i fremtiden ser mer av disse dommene. Grunnen til dette er at de fanger opp tilfeller der det ikke er klart om forsett forelå i gjerningsøyeblikket. I og med at denne form for voldtekt og kriminaliseringen av dette ikke i tilstrekkelig grad er utprøvd av domstolene, vil det nok være en del variasjoner i straffeutmålingen på dette felt i fremtiden. Man ser klart at hovedfokuset på økte strafferammer har vært konsentrert rundt § 192 første og annet ledd, jf. ovenfor

²¹⁸ Jf. punkt 5.2

²¹⁹ Jf. punkt 5.5

i punkt 4 og 6. Når dette har stabilisert seg, kan det spørres om lovgiver nok en gang vil foreta en lovendring i forhold til grovt uaktsom voldtekt da det her foreligger et lavt straffnivå.

De dommer som i hovedsak omhandler grovt uaktsom voldtekt er:

Rt-2004-1553²²⁰ -fengsel i 8 måneder der 120 dager var ubetinget

Rt-2006-471²²¹ -fengsel i 9 måneder

8.5 Voldtekt til seksuell omgang

Denne voldtekts kategori blir av retten ofte plassert i det nederste sjikt av straffeskalaen, og som man ser ligger gjennomsnittet på fengsel i rundt 3 år. Dette på tross av at domstolene karakteriserer tilfellene som grove og alvorlige.

Mange av de samme skadevirkningene inntreffer ved denne type voldtekt, som ved voldtekt til samleie. Videre vil voldtekten ofte oppfattes som like skremmende for fornærmede, som ved voldtekt til samleie. Det kan derfor spørres hvorfor det er så stor forskjell i straffnivå for disse to typene av voldtekt. Likevel er det verdt å merke seg at straffnivået for denne kategori ligger en del over straffnivået for grovt uaktsom voldtekt, selv der det foreligger fullbyrdet samleie.

Man kan se at den utmålte straff ikke har holdt seg på et jevnt nivå, noe som vil bidra til en usikkerhet rundt straffnivået på dette felt. Videre ser man at det ikke har skjedd noen stor skjerping av utmålingen gjennom årene. Sett i forholdt til domstolenes resonnement i disse dommene og med tanke på den siste lovendring som kom i 2010, vil nok straffnivået øke for denne type sedelighetsforbrytelser i takt med tilfeller av voldtekt til samleie.

De dommer som i hovedsak omhandler voldtekt til seksuell omgang er:

Rt-2003-496²²² -fengsel i 2 år og 9 måneder

Rt-2006-37²²³ -fengsel i 8 måneder

Rt-2011-238²²⁴ -fengsel i 3 år og 6 måneder

²²⁰ Jf. punkt 5.4

²²¹ Jf. punkt 5.5

²²² Jf. punkt 5.4

²²³ Jf. punkt 5.5

9 Oppsummering av lovgivningen og rettstilstanden

9.1 Lovgivningen og lovgivningspolitikken

Som man ser har det vært hyppige og utførlige lovendringer de siste årene innen seksualforbrytelser. Det mest spennende i dette lovendringsarbeidet er lovgivers fremtredende rolle i å legge sterkere og mer markante føringer for domstolene. Norsk rett er jo nettopp basert på at lovgivers rolle er å gi lover, og domstolenes rolle er å utøve dem fritt etter sitt eget skjønn, men innenfor de rammer lovgiver har tegnet opp. Denne grensen har nå de siste år blitt mer flytende ved at lovgiver har gått noe utover sin rolle og tatt på seg noe av domstolenes oppgave.²²⁵ Lovgiver har gått mer konkret inn for at domstolene ved utøvelsen av voldtektsbestemmelsen skal utmåle høyere straffer.²²⁶ Dette er også blitt registrert av domstolene, og i Rt-2009-1412 blir det uttalt at *«Ved å gå frem på denne måten har lovgiverne gått langt i å gi til dels detaljerte retningslinjer for straffeutmålingen i lovforarbeidene.»*²²⁷ Man ser til stadighet i forarbeidene at lovgiver uttrykker sitt syn på straffenivået innen ulike seksualforbrytelser ved å trekke frem eldre dommer og påpeke hvordan lignende tilfeller skal pådømmes i dag, og hvor terskelen skal ligge.²²⁸

Dette er en ny og vågal side fra lovgiver som vi her i Norge, med vår tredeling innen statsforfatningen, ikke er vant med i like stor grad fra før. Mye av grunnen til dette er at domstolenes praktisering av en gradvis økning av strafferammene, i lovgivers øyne, ikke utvikler seg raskt nok og ikke godt nok uttrykker samfunnets endrede syn på straffverdighet når det gjelder voldtekt.²²⁹ Lovgiver har gått mer detaljert inn for å definere ord og uttrykk i lovteksten, og forenklet en del ord. Hovedgrunnene bak dette er, som nevnt ovenfor i oppgaven, at bestemmelsen skal bli mer forståelig og mer tilgjengelig for den enkelte norske borger.²³⁰ Straffeloven av 1902 er en meget gammel

²²⁴ Jf. punkt 7.2

²²⁵ Jf. punkt 4 og 6

²²⁶ Jf. punkt 4 og 6

²²⁷ Rt 2009 1412 avsnitt 22 (min kursivering)

²²⁸ Jf. punkt 6

²²⁹ Jf. punkt 4 og 6

²³⁰ Jf. punkt 4 og 6

lov med mange ord og uttrykk som i dagens samfunn ikke passer inn eller er foreldet. En annen grunn til dette er også for å gi domstolene bedre og mer presise føringer på deres utøvelse av bestemmelsen.²³¹

Det er spennende å se hvordan lovgiver ikke innfinder seg med domstolenes gradvise økning av straffnivået, og hyppig tar tak i dette problemet ved hjelp av lovendringer. Etter mitt syn er det både på tide og på sin plass at det blir foretatt tiltak på dette rettsfelt. Ikke bare er voldtekt et stadig voksende samfunnsproblem, men også en forbrytelse som med stor styrke berører den personlige integritet. En lav straff for en voldtekt vil kunne virke som nok et nederlag for den fornærmede og en «seier» for den tiltalte. Det er viktig at det settes større fokus på fornærmede og dennes påkjenninger etter en voldtekt. Dessuten bør straffnivået bedre reflekterer forbrytelsens alvor. Av den grunn mener jeg det er positivt at lovgiver velger å øke straffnivået raskere enn om utviklingen hadde foregått naturlig hos domstolene. Det er likevel verdt å bemerke at det er ganske vågalt av lovgiver å gripe inn i den dømmende makt på denne måten. Det bør vises varsomhet i hvor stor grad man skal styre den dømmende makt for at grensen mellom maktfordeling ikke skal bli for flytende. På den annen side er jo lovgiver det folkevalgte organ og dermed samfunnets talerør, og altså noe domstolene skal opprettholde og håndheve.

9.2 Rettstilstanden

Når det gjelder domsmaterialet, kan man se både en utvikling og en forandring innen utmålt straff i Høyesterett de siste årene. Realiteten er at straffnivået i de fleste dommene fremdeles ligger i det nedre sjikt av strafferammen, men jo nyere dommene blir, jo mer ser man at straffeutmålingen skjerpes.²³² Fokuset på økte strafferammer blir også tydeligere jo nyere dommene blir ved at det stadig oftere eksplisitt blir nevnt i selve domsreferatet at straffeutmålingen må bli strengere.²³³ Selv om det har blitt mer fokus på å utnytte et større spekter av strafferammen og høyne utmålingen av straff

²³¹ Jf. punkt 4 og 6

²³² Jf. punkt 5 og 7

²³³ Jf. punkt 5 og 7

innen voldtekt, er det likevel slik at domstolene fremdeles holder seg i det nedre og mellomste sjikt innen strafferammen. Det er nokså interessant at dette fremdeles er tilfellet da det er blitt gitt kritikk for nettopp dette fra flere hold.²³⁴ Domstolene er fremdeles reserverte når det kommer til å utnytte hele straffeskalaen ved utøvelse av sin dømmende virksomhet. Det er verdt å merke seg at dette ikke er tilfellet ved andre grove forbrytelser som grov ran og narkotikaforbrytelser. Her blir strafferammespekteret i bestemmelsen mer flittig brukt, og dette er det også blitt vist til i de senere dommer innen voldtekt, jf. ovenfor i 4, 6 og 7. Man kan spørre seg hva grunnen til dette kan være.

Det er på det rene at domstolen ønsker å vise lojalitet overfor lovgiver og samfunnet, som lovgiver er en stemme for, og dette vises godt ved at lovgiverviljen til stadighet blir uttrykt og gjenfortalt i domsgrunnene. Som vi har sett gjør likevel ikke domstolene klart nok gjort rede for hvorfor de på tross av dette er så reservert fra å virkelig «sette inn et støt» for å få straffenivået opp på et nivå som lovgiver vil se seg tilfreds med.

Ved å se på det domsmaterialet som er blitt gjennomgått ovenfor er det ingen tvil om at det har skjedd en utvikling hos domstolene som klart går i riktig retning. Det man imidlertid også tydelig ser, er at utvikling av straffenivået hos domstolene, og da spesielt Høyesterett, går sakte. Som det er blitt påpekt i flere av dommene, jf. blant annet Rt-2009-1412, Rt-2010-1595 og Rt-2010-124, kan ikke domstolene ta for store sprang i straffeutmålingen og økningen av straffenivået må skje gradvis. Bakgrunnen for dette, som det blir påpekt, er blant annet av hensyn til forutberegnelighet for den enkelte borger. Det er klart at dette er et viktig prinsipp i norsk rett og særlig med tanke på den enkelte persons rettssikkerhet.

På den annen side har det vært så stort fokus på nettopp seksualforbrytelser, både fra medier og fra lovgiver og samfunnet ellers. Med de hyppige lovendringer og problematiseringen av det lave straffenivået som eksisterer for seksualforbrytelser, ville det ikke nødvendigvis rikke ved prinsippet om forutberegnelighet. Om domstolene mer markant hadde økt straffenivået til et ønsket nivå, ville det ikke lenger være behov for

²³⁴ Jf. punkt 1, 4 og 6

de stadige lovendringer. Straffenivået kunne dermed fra dette stadiet utvikle seg etter den naturlige og gradvise gang som er vanlig hos domstolene.

Det er etter mitt syn helt tydelig at det fremdeles er behov for straffskjerpning, og at lovgiver med rette nok en gang gikk inn for å heve strafferammene i 2010 for å få frem og understreke hvor alvorlige slike lovbrudd er.

Det er verdt å merke seg at det har blitt større samspill mellom lovgiver og domstoler på grunn av disse lovendringene.

Fra lovgivers side ser man til stadighet at Høyesterettsdommer blir gjennomgått og referert til i forarbeidene. Dette gjøres for å få en bedre oversikt over hvordan domstolene går frem ved utmåling av straff i voldtektssaker. Dette bidrar igjen til at lovgiver kan gripe inn der det er nødvendig og korrigere ved hjelp av lovendringer. På den annen side er lovgiver likevel påpasselig med å ikke blande seg inni selve skjønnsutøvelsen og at domstolene skal dømme fritt i hvert enkelt tilfelle, jf. ovenfor i punkt 6.

Når det gjelder domstolene ser man at Høyesterett prøver å kartlegge lovgivers motiver ved hjelp av forarbeidene og dermed bidra til en harmonisering av disse to statsmakter. Ved å gjøre dette, vil det samtidig bli lettere for de lavere instanser å ta del i denne utviklingen. Ved stadig strengere straffeutmåling sendes det klare signaler på hvor utgangspunktet for straffeutmålingen skal ligge, og hva som vil være passende straffer sett fra både lovgivers og domstolenes side.

Om dette samspillet vil fortsette fremover eller om det vil stoppe noe opp når straffenivået får stabilisert seg til et nivå lovgiver vil se seg fornøyd med, er uvisst. Det som er sikkert er at denne prosessen har bidratt til en effektiv og rask realisering av samfunnets interesse innen seksualforbrytelser.

10 Litteraturliste

Lov- og forarbeidsregister

- 1902 Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr. 10.
- 2000 Lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd) av 11. august 2000 nr.76.
- 1814 Kongeriget Norges Grundlov, given i Rigsforsamlingen paa Eidsvold den 17de Mai 1814
- EMK- Den Europeiske menneskerettighetskonvensjonen, Roma 1950
- NOU 1997:23 Seksuallovbrudd
- Ot.prp.nr 28 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven mv. (seksuallovbrudd)
- Ot.prp.nr 22 (2008-2009) Om lov om endringer i straffeloven 20. mai 2005 nr. 28 (siste delproposisjon - slutføring av spesiell del og tilpasning av annen lovgivning)
- Innst.O.nr 92 (1999-2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven m.v. (seksuallovbrudd)
- Prop.97 L (2009-2010) Endringer i straffeloven 1902 mv. (skjerping av straffen for drap, annen grov vold og seksuallovbrudd)

Domsregister

- Rt-2000-822
- Rt-2001-411
- Rt-2002-448
- Rt-2002-897
- Rt-2002-1210
- Rt-2002-1288
- Rt-2002-1295
- Rt-2002-1701

- Rt-2003-496
- Rt-2004-1553
- Rt-2006-37
- Rt-2006-471
- Rt-2009-321
- Rt-2009-1412
- Rt-2009-1423
- Rt-2010-124
- Rt-2010-1595
- Rt-2011-238
- Rt-2011-734
- Rt-2011-1789

Bøker

Torstein Eckhoff. Rettskildelære. 5. utg. ved Jan E. Helgesen. Oslo, 2001

Nettdokument

Nyheter innenriks på Dagbladet- 500 anmeldte voldtekter - 698 overgrep mot barn

<http://www.dagbladet.no/2011/07/07/nyheter/innenriks/voldtekt/overgrep/politidirektoratet/17223108/> [Sisert 04.04.2012]

11 Lister over tabeller og figurer m v

Se <http://www.ub.uio.no/ujur/henvisninger/>